

כלכלת ישראל - לאן?

היחידה להכשרת מנהלים:
הרצאה בפני ההנהלה המורחבת של רוש ישראל

פרופ' צבי אקשטיין

דיקן בית ספר אריסון למנהל עסקים ובית הספר לכלכלה וראש
מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה

27 בנובמבר 2014

נושאים

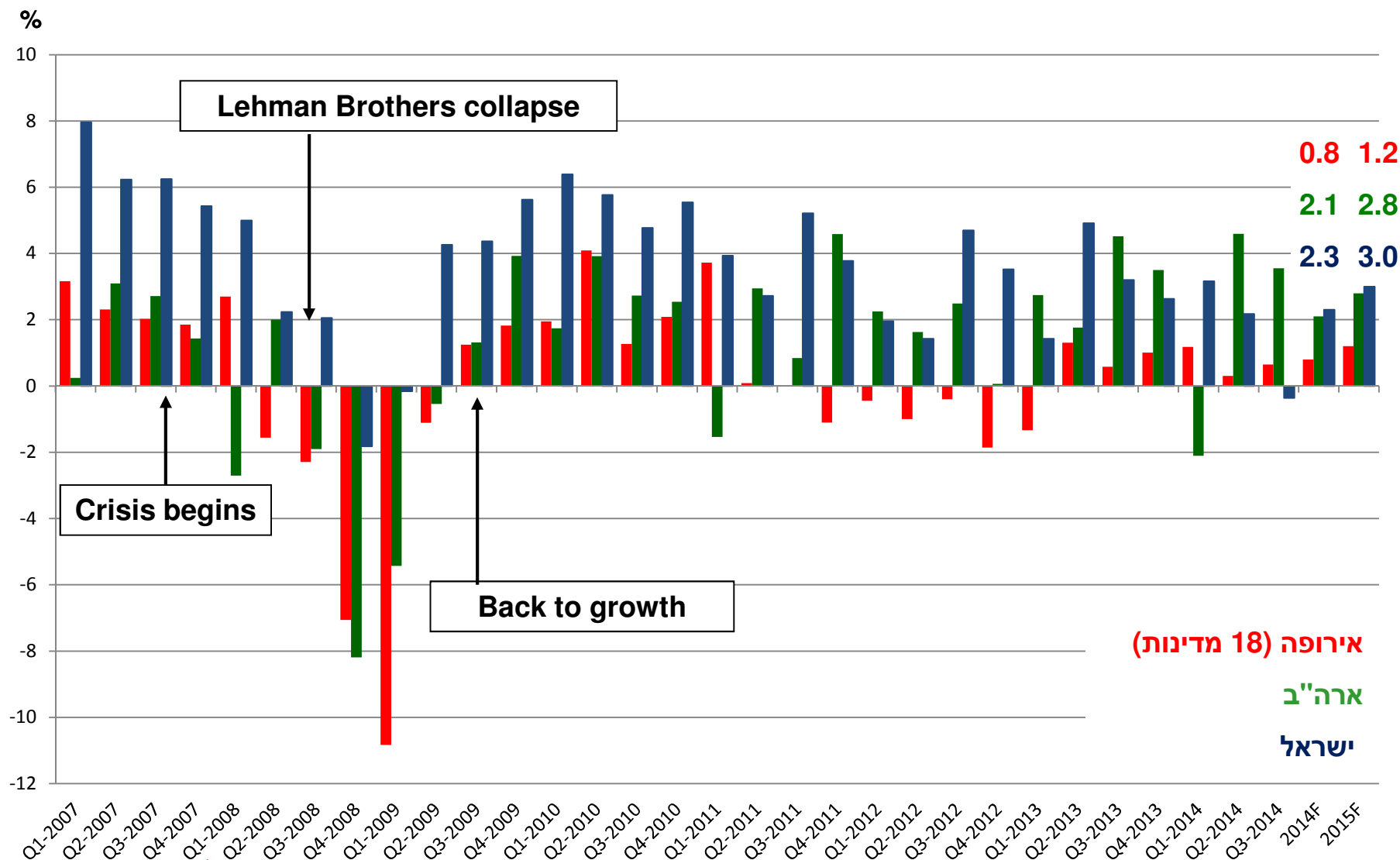
• התמונה המקרו כלכלית

• פריון העבודה

• מדיניות בריאות

התמונה המקרו כלכלית

שיעורי הצמיחה - ישראל, ארה"ב ואירופה

אירופה (18 מדינות)

ארה"ב

ישראל

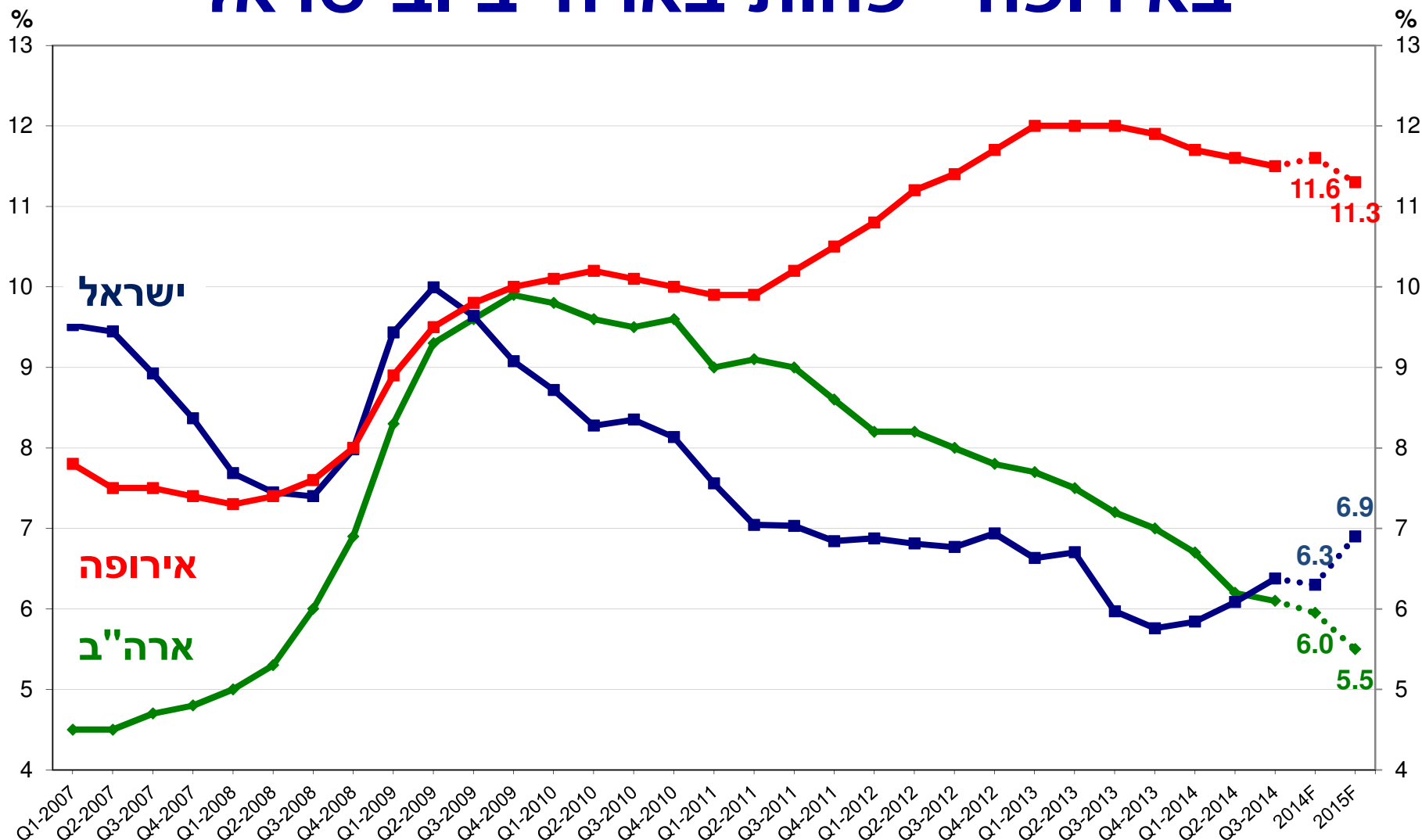
מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

הבית החומי
הרצליה

שיעורי שינוי רבעוניים במונחים שנתיים.

מקור: נתוני ה-OECD, תחזיות של בנק ישראל (ספטמבר 2014), ה-Federal Reserve (ספטמבר 2014) וה-ECB (רבעון 4).

שיעורי האבטלה מדגישים שהמשבר הראלי עדיין באירופה - פחות בארה"ב ובישראל

החוזק של המשק הישראלי: עמידות בזעזועים

- השווקים הפיננסיים: יציבים
- מדיניות פיסקאלית: הפחתה אמינה ביחס חוב/תוצר
- מאזן התשלומים: עודף
- מדיניות מוניטארית: יציבות מחירים וצמיחה

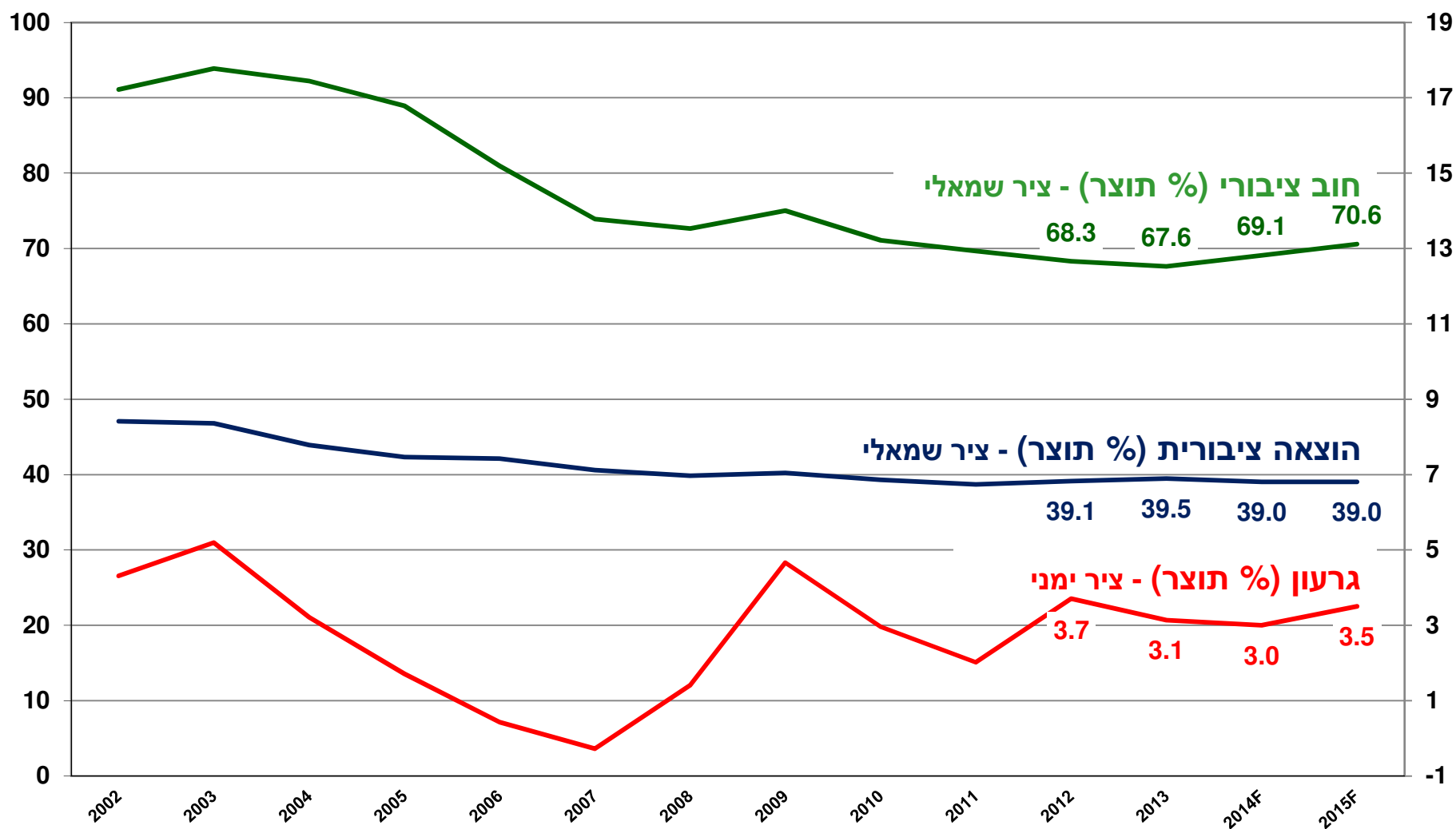
השווקים הפיננסים מתפקדים יציב, אבל..

- החוב הציבורי והפרטי מתחת לממוצע ה-OECD
- רמת ההון של הבנקים היא בממוצע העולמי (14.8%; יחס הון הליבה לרכיבי הסיכון 9.4%)
- הבנקים יציבים, יש ירידה מתמשכת ב**אשראי יחסית לתוצר עסקי**, עליה במשכנתאות ובמחירי הדיור
- שיעור החיסכון יחסית גבוה (21.9%)
- אין חשיפה למכשירים פיננסים מתקדמים (MBS, CDO, CDS); שוק בין בנקאי מצומצם
- דרישות ההון לבנקים, מגבלות באשראי חוץ בנקאי וחוסר באיגוח - יוצרות מגבלות על גידול באשראי העסקי

מדיניות פיסקאלית: שמרנית ואמינה

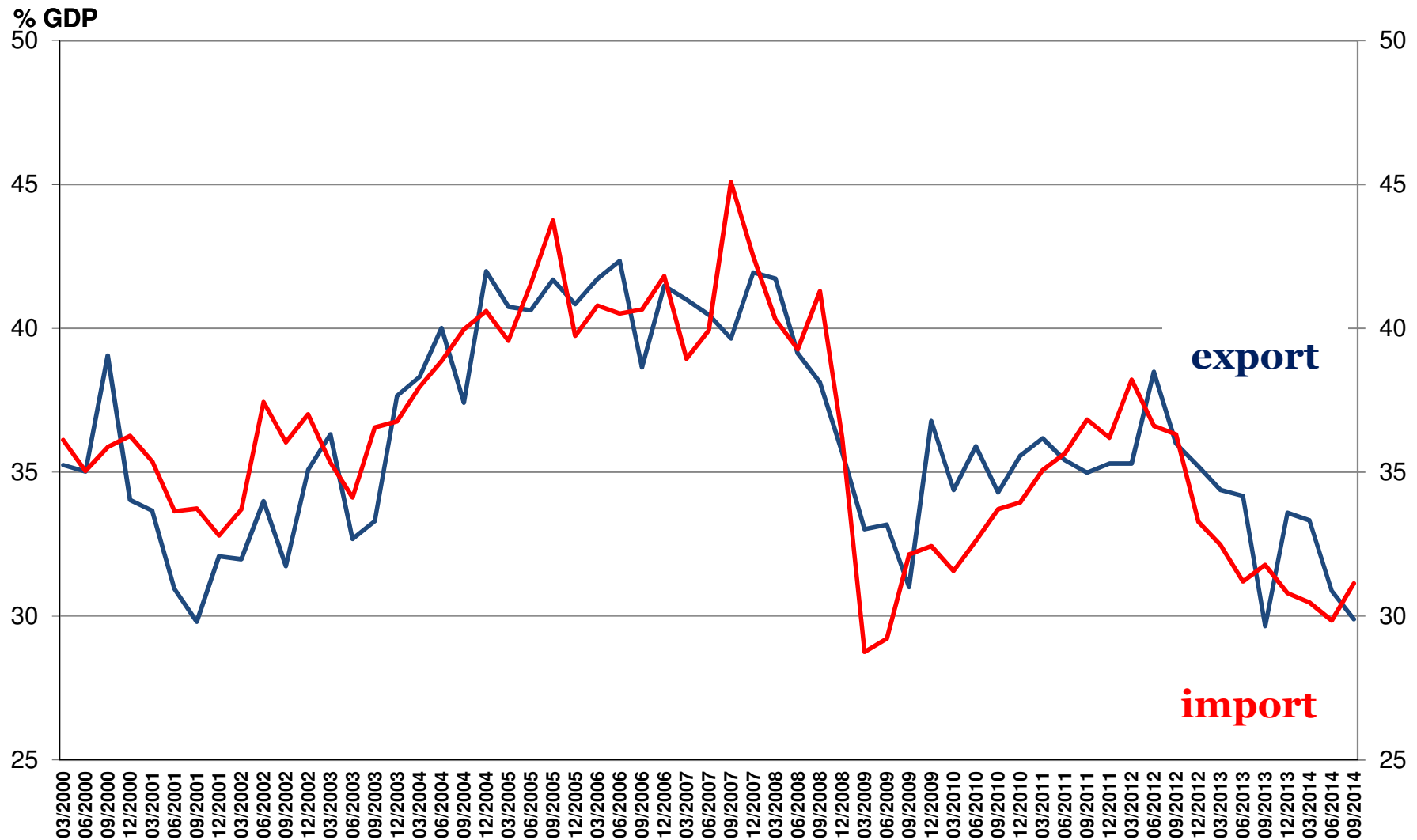
הגרעון ל-2014 הוא היעד.

מקור: בנק ישראל והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תחזיות משוערות מחושבות על פי בנק ישראל (ספטמבר 2014).

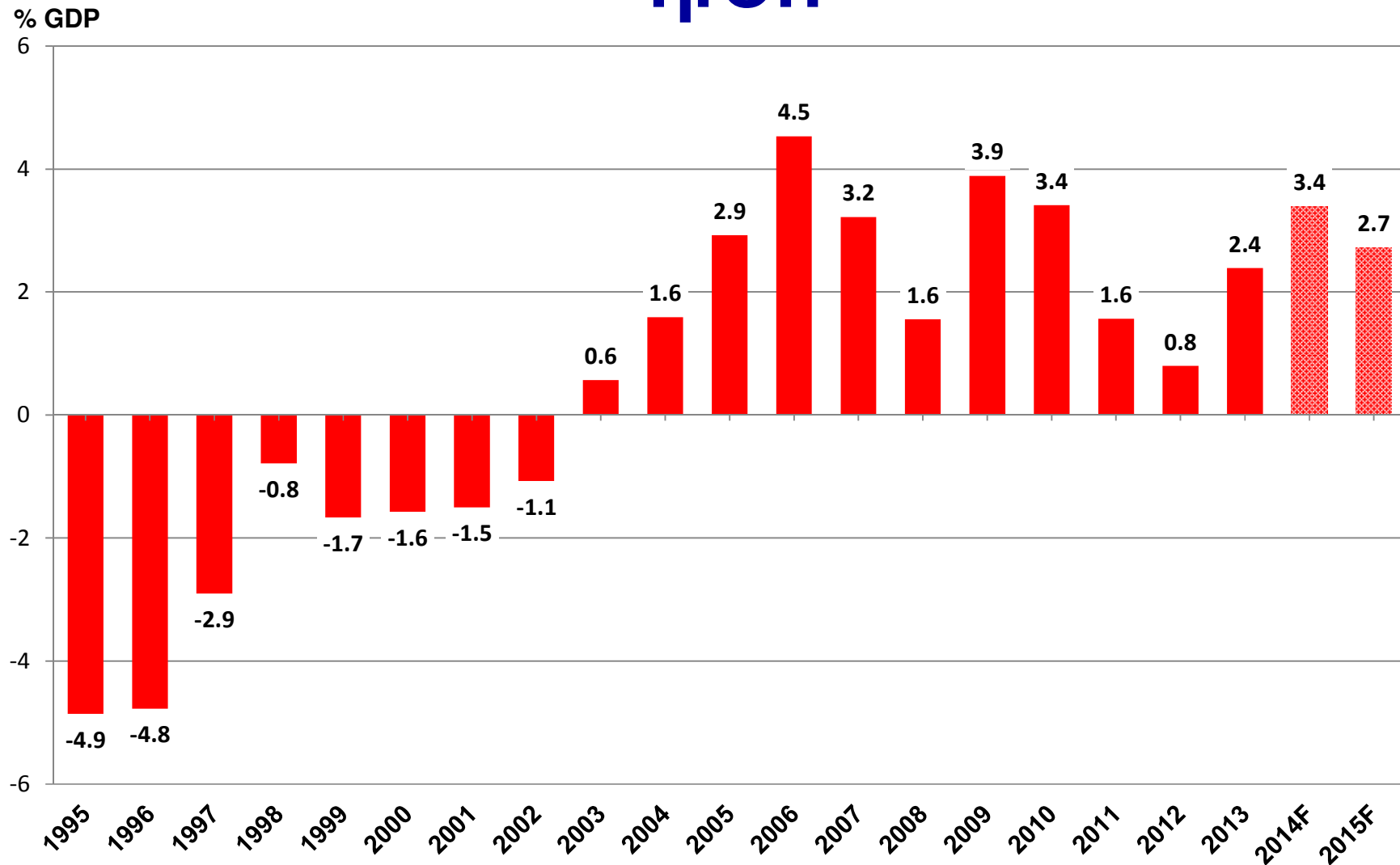
מדיניות פיסקאלית

- מדיניות פיסקאלית מוצלחת מאז 2003, למעט כישלון בניהול תקציב 2012 בעקבות גידול בהוצאות מעבר ליעד וירידה בהכנסות ממסים (יעד הגרעון היה 2%)
- תקציב 2013 גדל ריאלית ב-7% יחסית ל-2012, יעד הגרעון היה 4.65%, בפועל 3.1%. חזרה לתוואי אמין, הכנסות ממסים בתוואי וביטול העלאות מס
- תקציב 2014 גדל בכ-1.1% יחסית ל-2013, יעד הגרעון 3% יישמר. הכנסות ממסים והוצאות על פי התוואי של יחס חוב/תוצר קבוע
- שינוי משמעותי וחיובי ביחס חוב/תוצר בחמש השנים האחרונות - הכנסות מהגז (~\$40) ורזרבות בנק ישראל \$80b
- חוק התקציב 2015 - גידול של 4% בהוצאות, יעד הגרעון 3.4%. פשרה סבירה ללא בשורה. בעיית דירוג אשראי?

מאזן התשלומים: חזרה לעודף

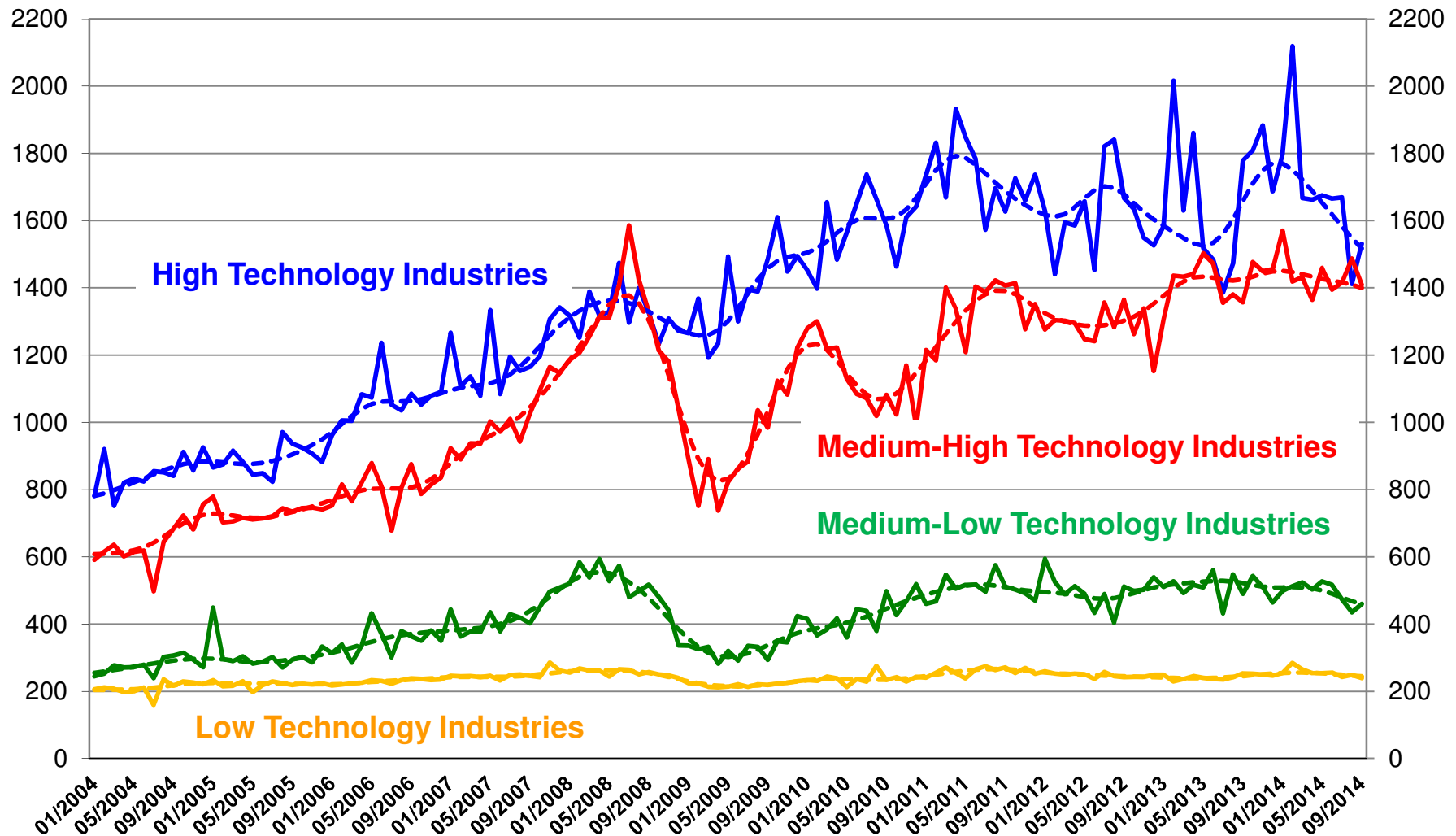

החשבון השוטף: עודף גדל בזכות הגז, לחץ על השקל

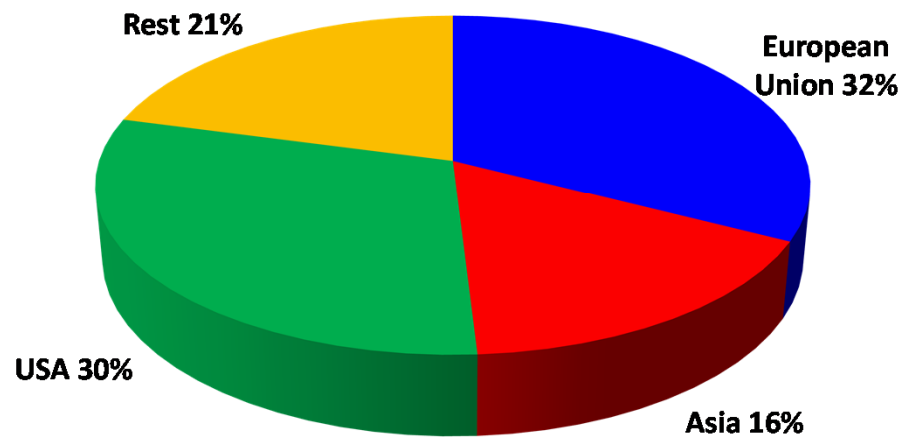
הייצוא על פי עוצמה טכנולוגית: "קטר הצמיחה תקוע?"

\$ monthly
millions

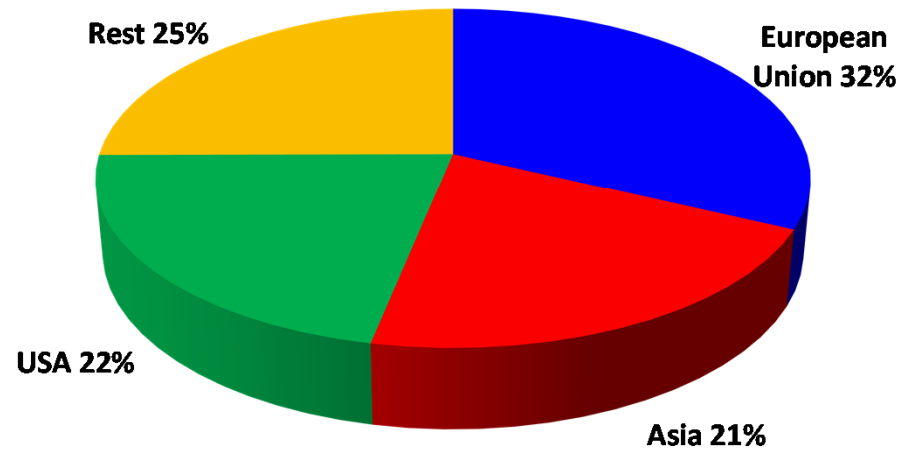

יעדי יצוא הסחורות (ללא יהלומים): מעבר ליצוא לאסיה

2000

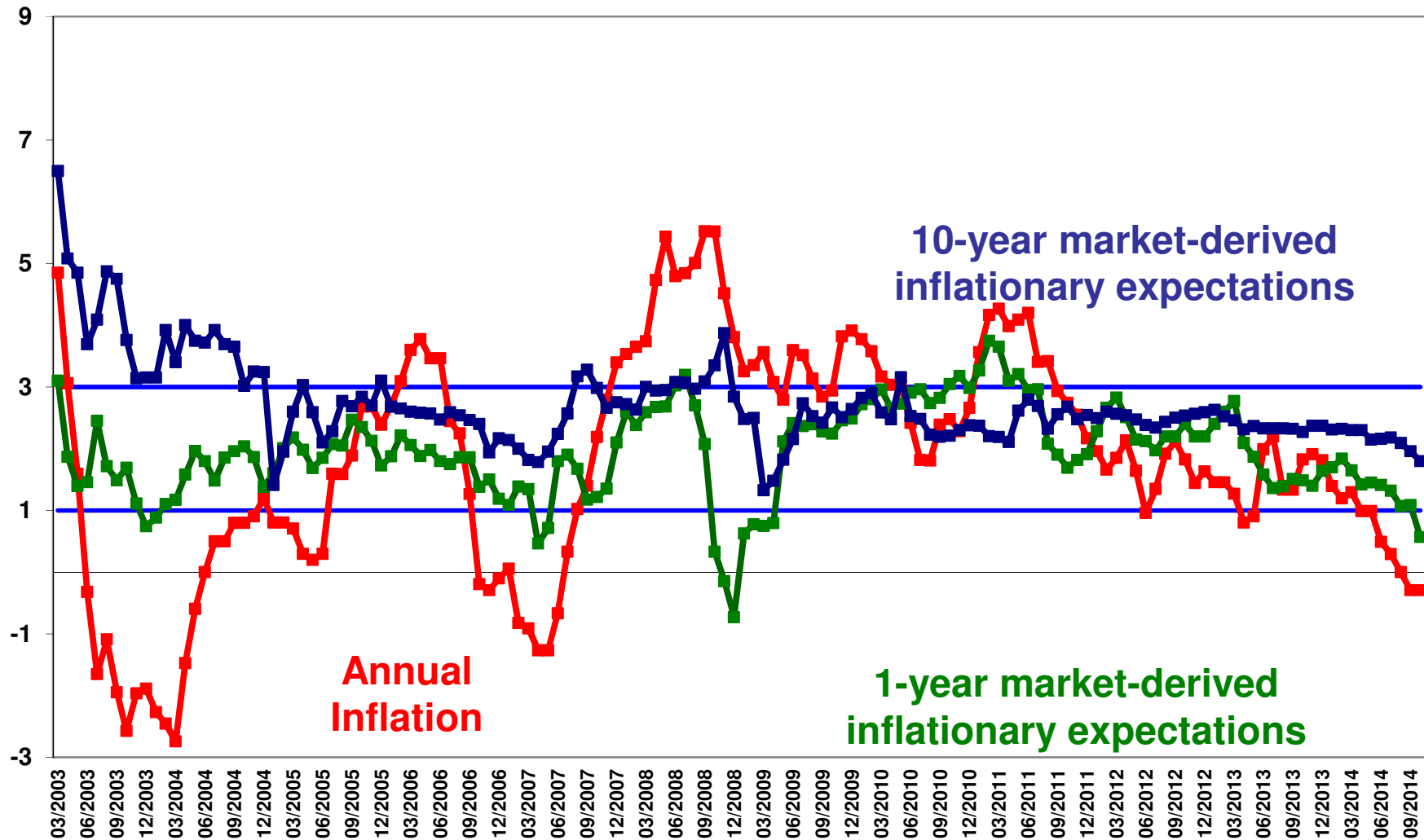
2013

מדיניות מוניטארית

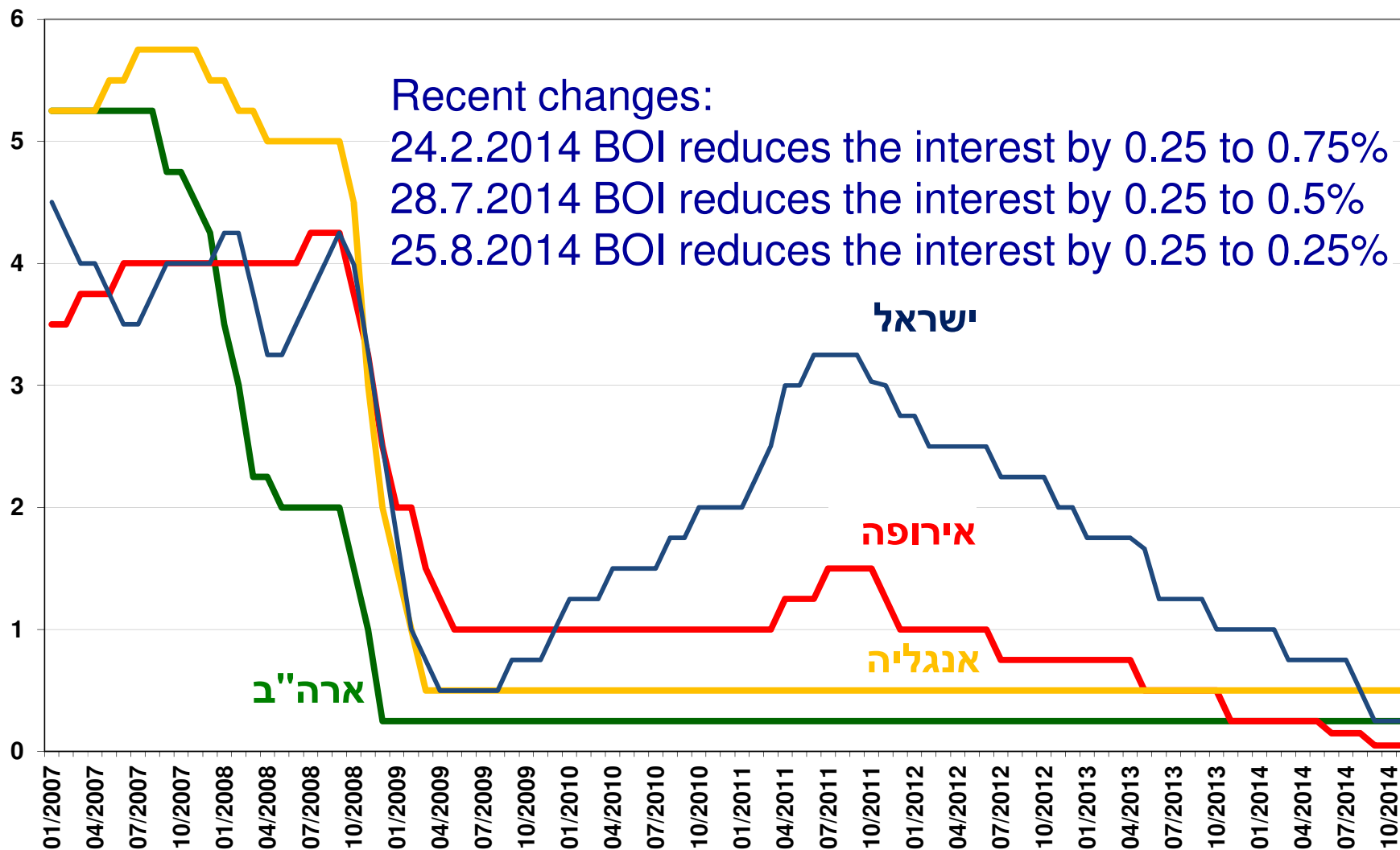
- **יעד מרכזי:** יציבות מחירים, אינפלציה של 1%-3%
- **יעד משני:** תמיכה בצמיחה ותעסוקה תחת מגבלת יעד האינפלציה
- **כלים:** ריבית והתערבות בשוק מט"ח
- **יעד נוסף:** יציבות פיננסית
- **כלים:** פעילות בשווקי ההון וצעדים "מאקרו-יציבותיים" (לדוגמא: מגבלות על התרחבות שוק הנדל"ן ומגבלות על קניות אג"ח ונגזרות מט"ח)

האינפלציה מתחת למרכז היעד

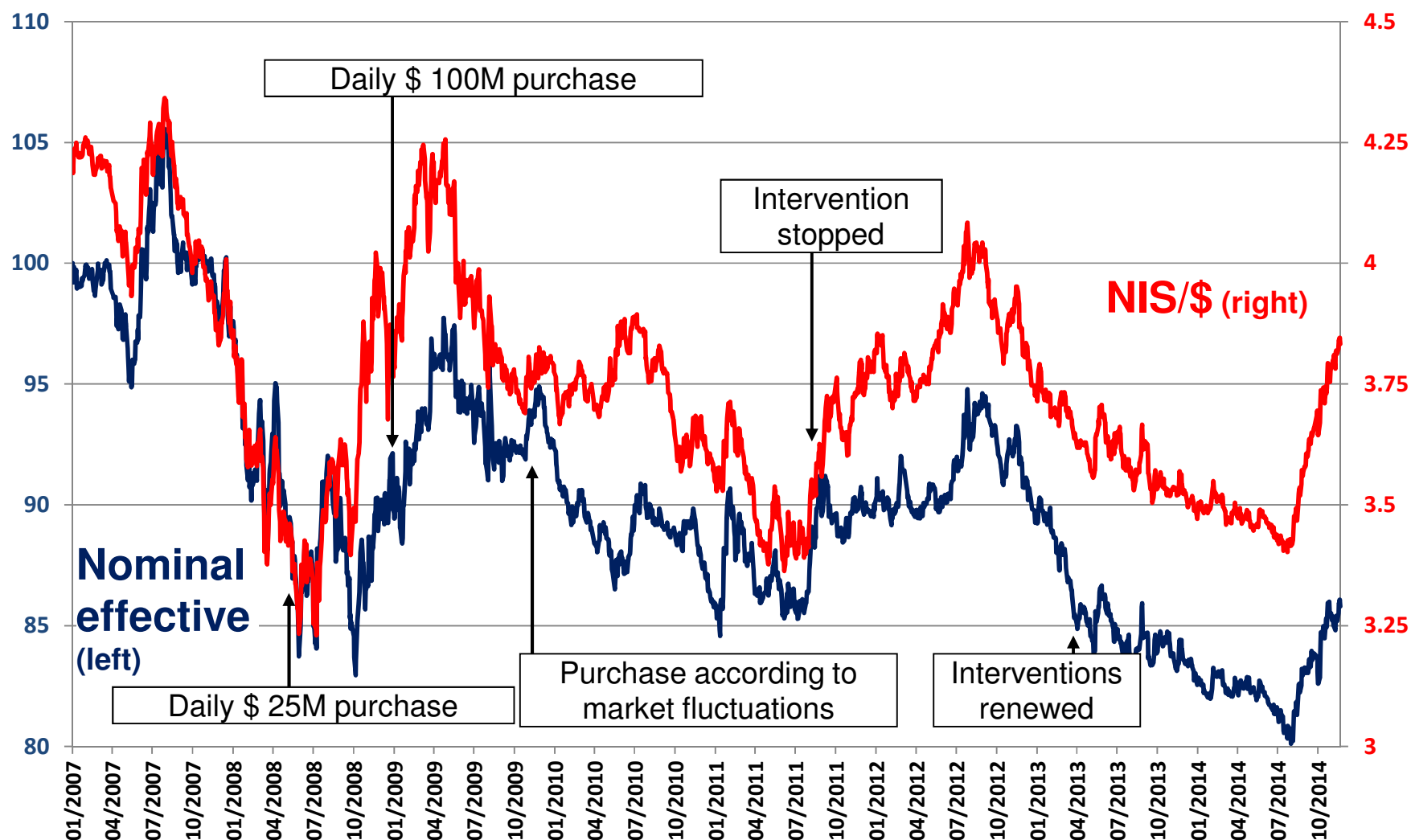

מדיניות ריבית: מרחיבה במערב ובישראל - עד מתי?

השקל חזק מדי? התערבות במהלך מגמות חריגות המשפיעות על השוק; צבירת יתרות; בטוח ארוך - הימנעות מהתערבות?

פריון העבודה

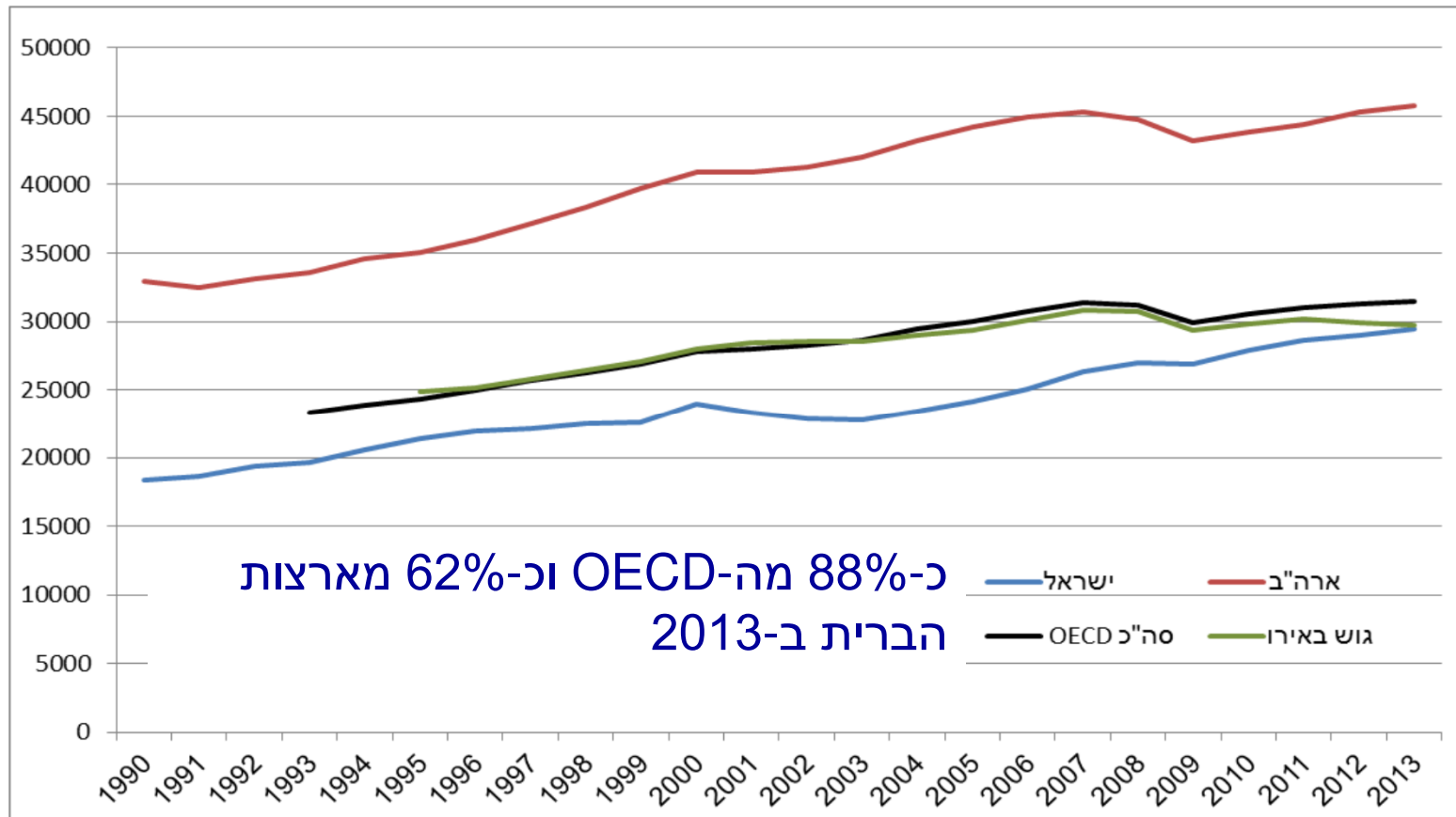
מבוסס על עבודת הצוות בנושא "קווי מדיניות להגדלת פריון העבודה בישראל" לקראת כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה (פורום קיסריה)

התוצר לנפש ופריון העבודה

פער התוצר לנפש בין ישראל למדינות מובילות ב-
OECD וארה"ב נובע מהפער בפריון העבודה,
המתמקד בפיגור בפריון הכולל (מחקר ופיתוח ויעילות)
וההון (השקעות)

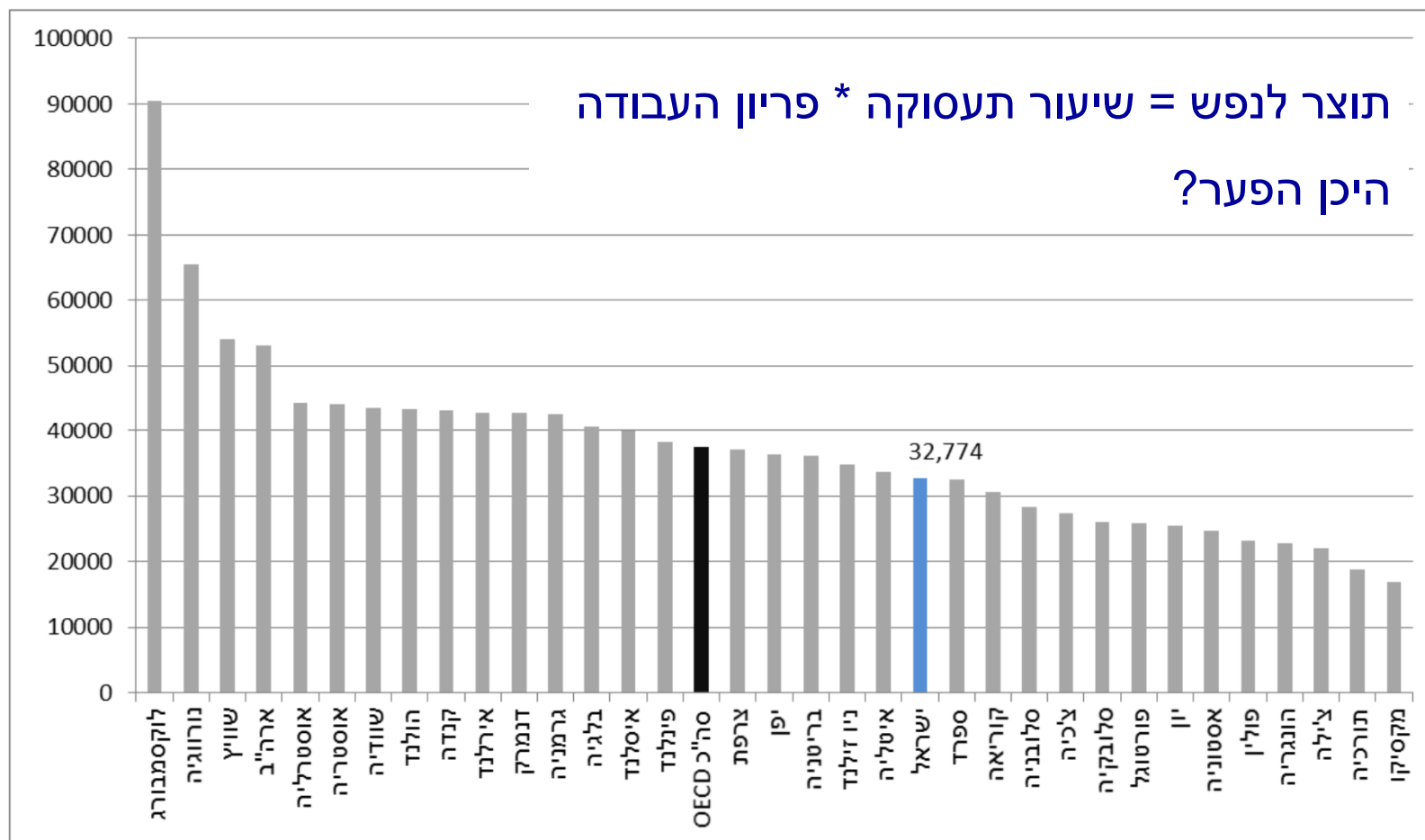
התוצר לנפש בישראל מצמצם פערים עם אירופה אך לא עם ארה"ב

\$, מחירים ו-
PPP קבועים
של 2005

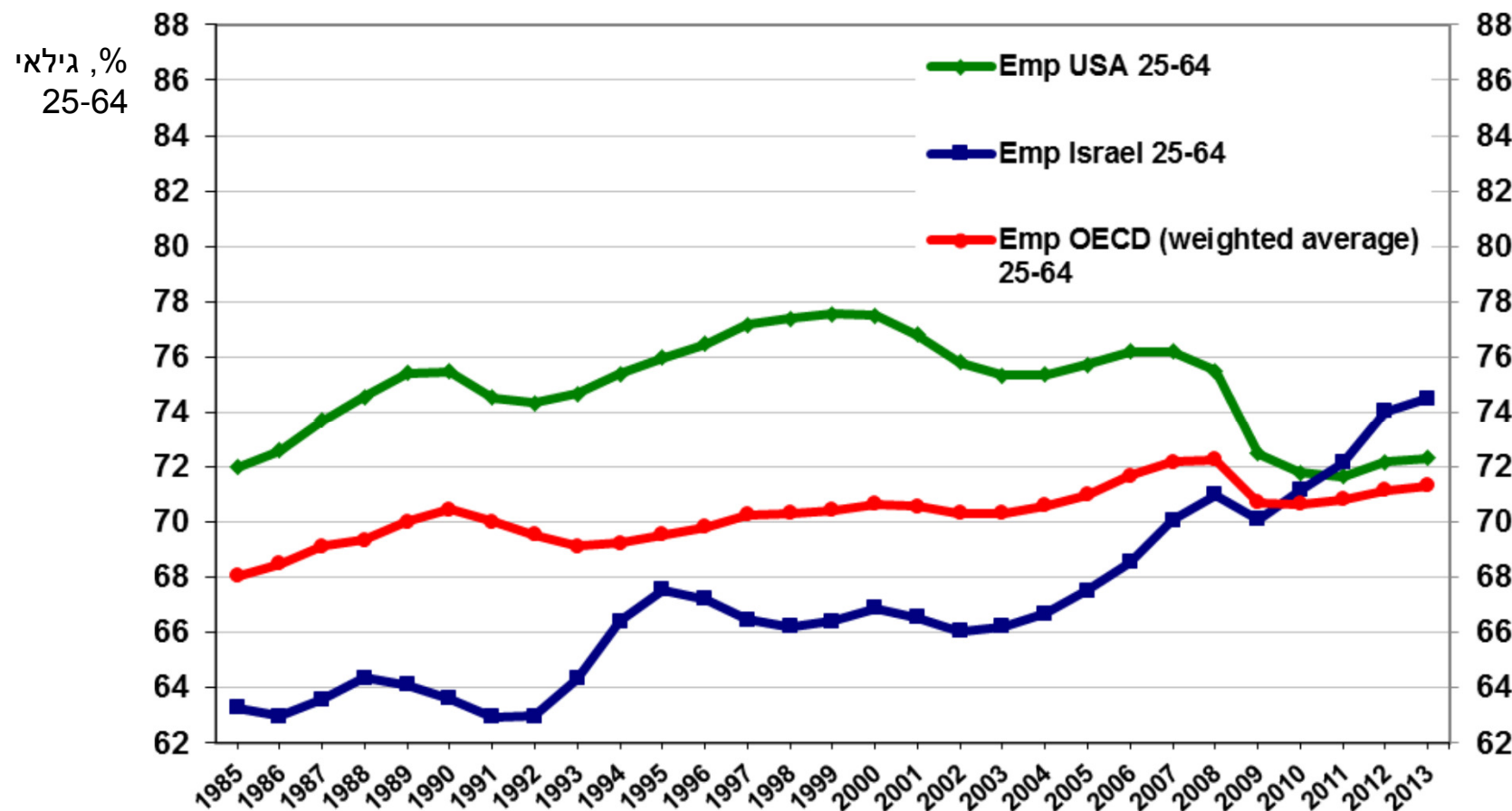

התוצר לנפש בישראל נמוך משמעותית מזה של מדינות קטנות דומות: שוויץ, אוסטריה, אירלנד, בלגיה, פינלנד

\$, מחירים ו-
PPP שוטפים
של 2013

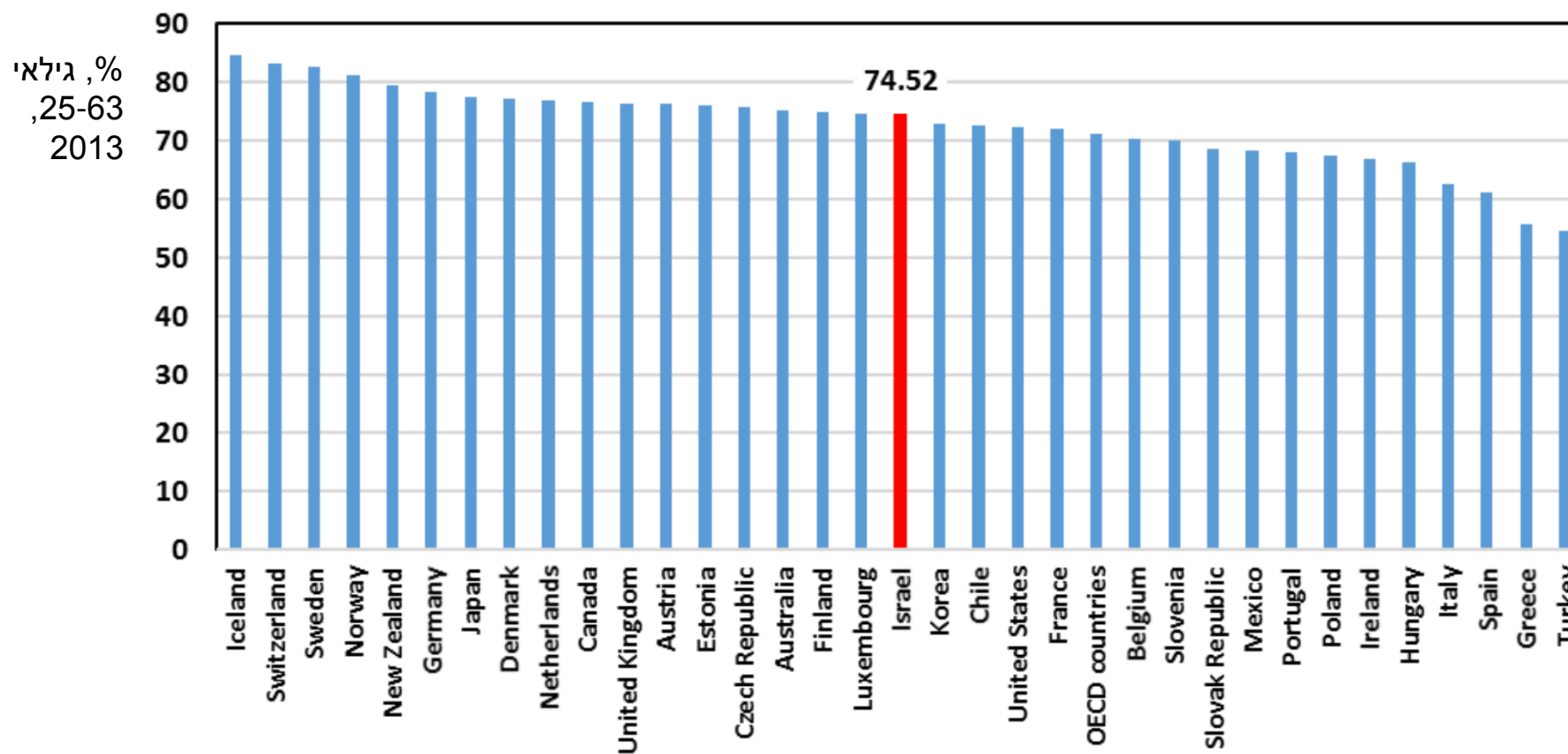

הפער בשיעור התעסוקה נסגר ואף יותר מכך: יש לעמוד ביעד של 77% ב-2020; השג משמעותי!

מקור: OECD.

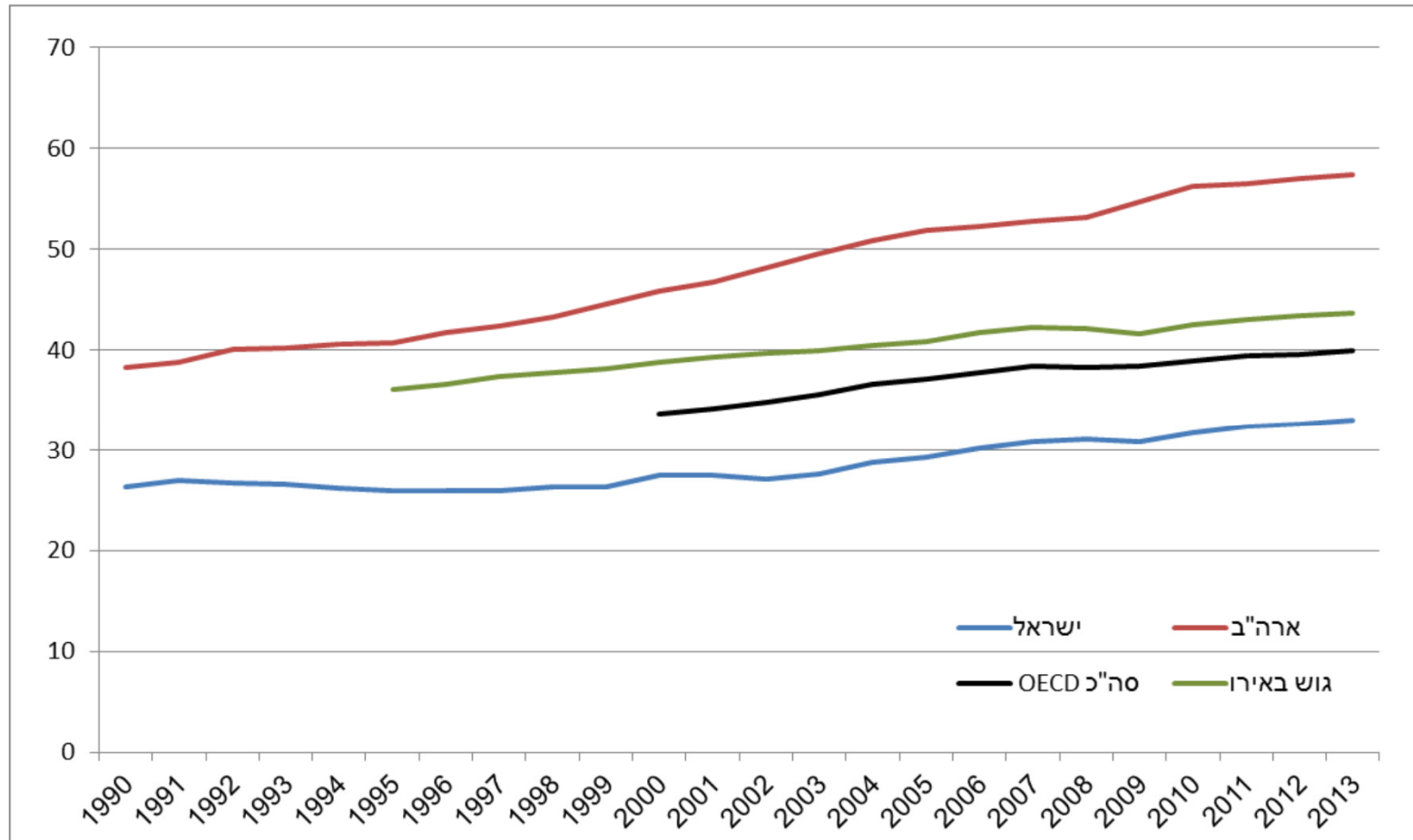
יעדי התעסוקה יביאו אותנו לרמת מדינות היעד: אוסטריה, פינלנד, דנמרק וכבר מעל אירלנד ובלגיה

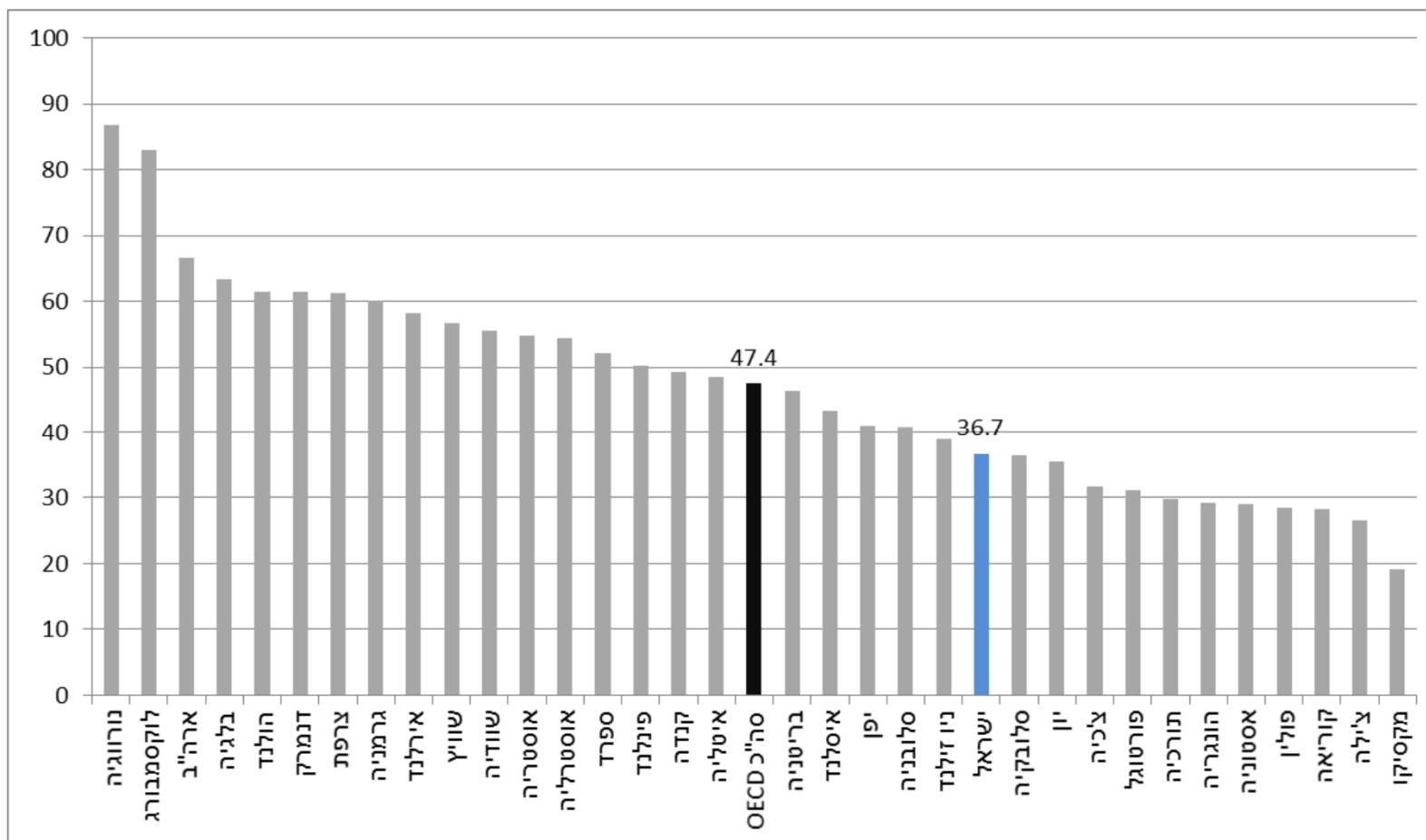
הפער בפריון העבודה העמיק, קצב הגידול נמוך

תוצר לשעת
עבודה, \$,
מחירים ו-
PPP קבועים
של 2005

כל הפער בתוצר לנפש נובע מפערים בפריון העבודה

תוצר לשעת עבודה, \$, מחירים ו-PPP שוטפים של 2013

כ-77% מה-OECD וכ-55% מארצות הברית

הגורמים לפערי הפריון המצרפי

הפער בפריון מתחלק לשלושה מקורות:

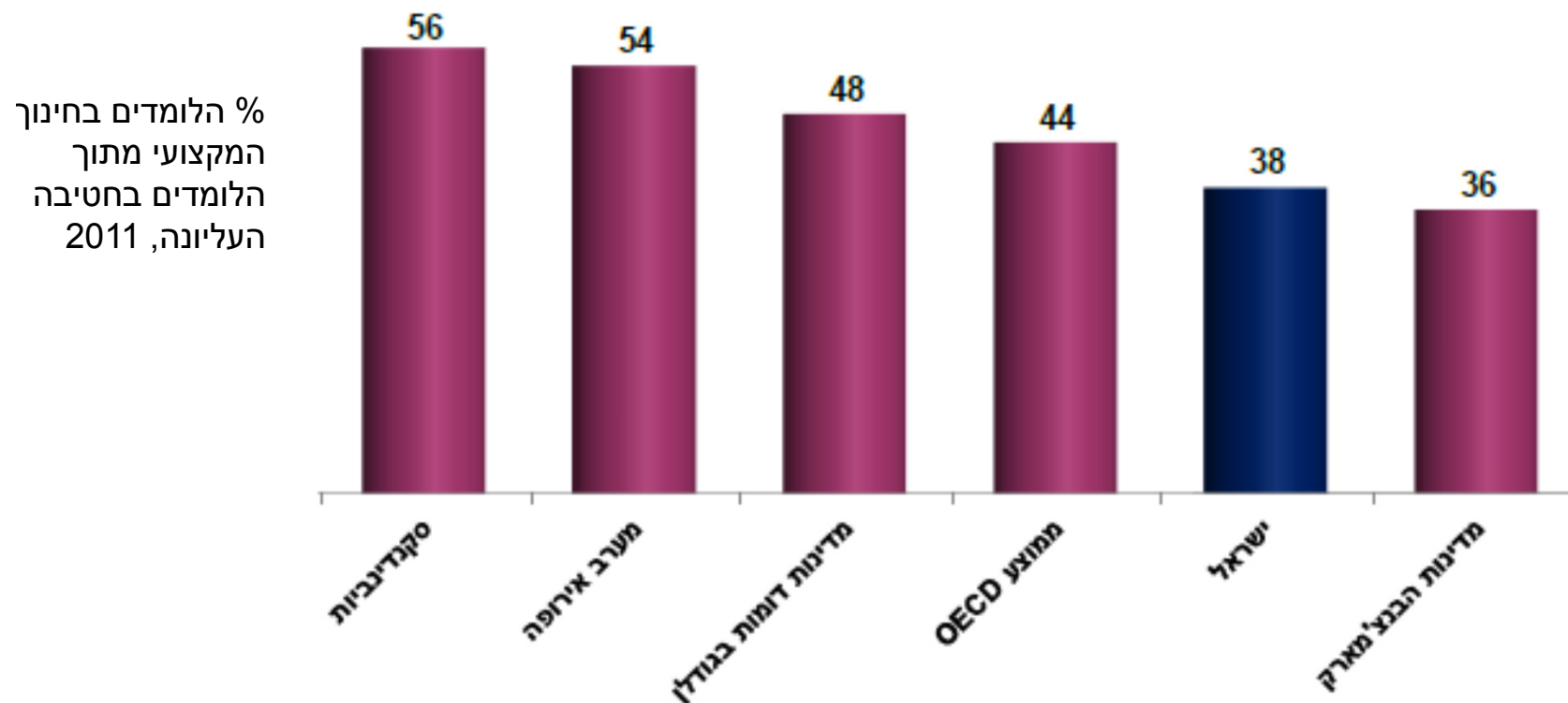
- פריון כולל (TFP) - התפתחות טכנולוגית ויעילות בייצור
- הון מושקע ביצור
- הון אנושי

הגורם המרכזי לפער בתוצר לנפש - פערי הפריון הכולל

התרומות לפער בפריון (נקודות %)			פער בפריון	פער בתוצר לנפש	ישראל לעומת
מלאי הון אנושי (השכלה)	יחסי מלאי הון/תוצר	הפריון הכולל			
2	-12	-22	-30%	-24%	מדינות OECD
-11	-6	-41	-50%	-45%	ארצות הברית

תוצאה דומה לגבי קצב צמיחת הפריון הנמוך -
 נובע מצמיחה נמוכה בפריון כולל ובמידה מסוימת
 גם בהצבר ההון

פער בהון אנושי - מיעוט לומדים בחינוך המקצועי

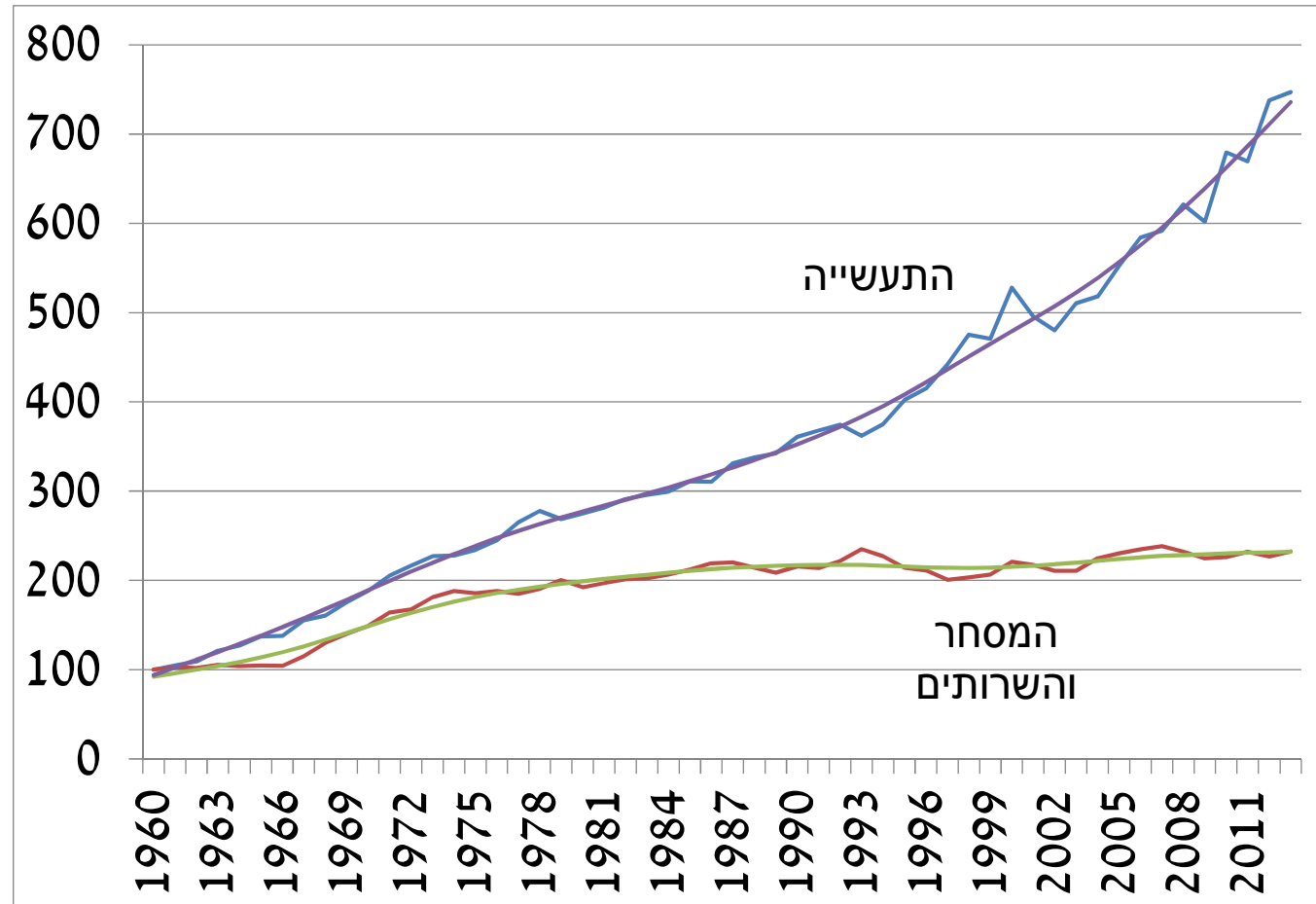
פערי הפריון בין ענפי המשק

**הפריון צומח בתעשייה המייצאת ותקוע בענפים
המקומיים כולל בינוי מסחר ושירותים**

גידול משמעותי ויציב בפריזון בתעשייה, קיפאון במסחר ושירותים

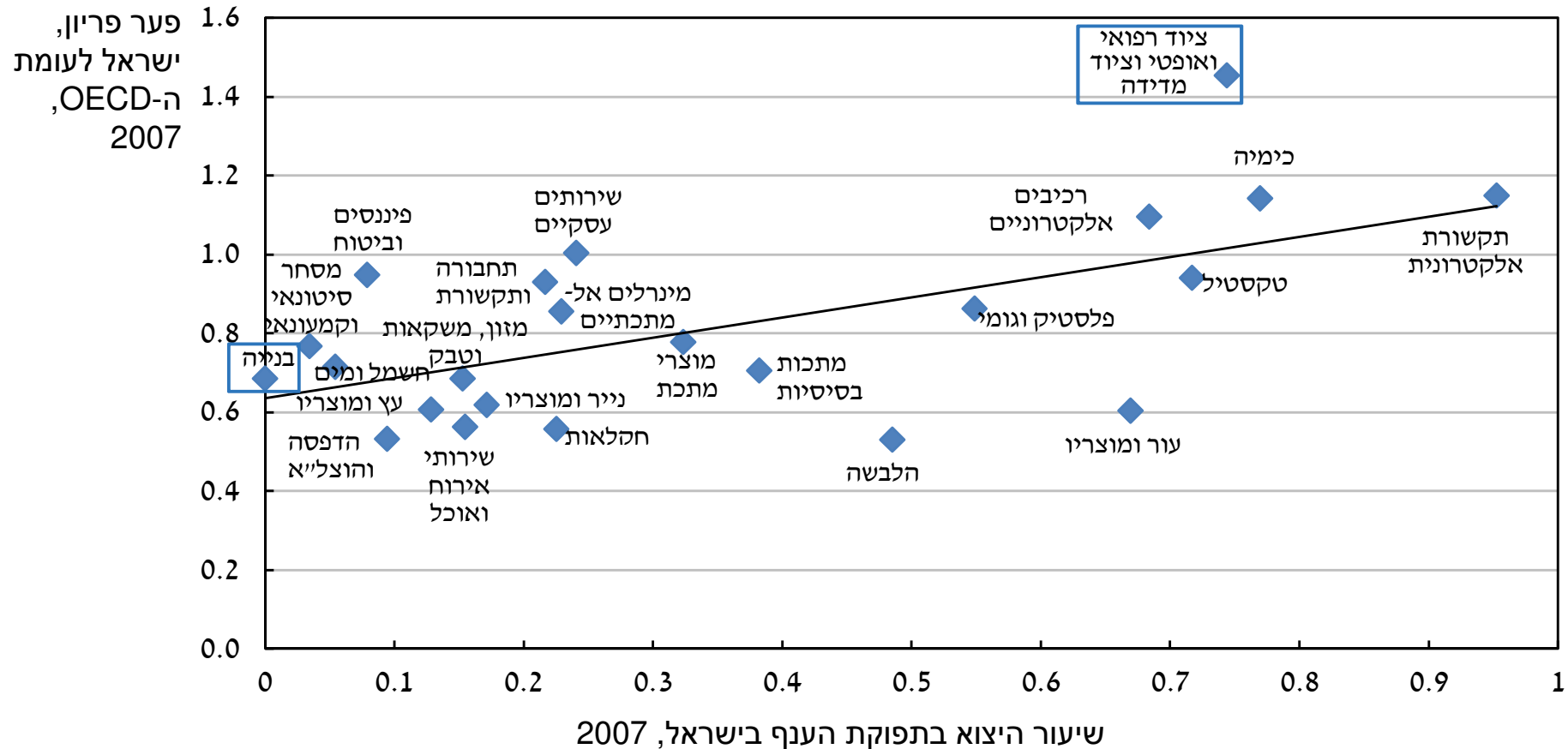
ההון, המחקר
ופיתוח, היצוא
והשכר גדלים
בתעשייה

התעסוקה קטנה
בתעשייה וגדלה
במסחר ושירותים

גידול שנתי ממוצע -
3.3% בתעשייה, 0.2% במסחר ושירותים

הפריון הענפי היחסי גדל עם שיעור היצוא בענף

פער פריון שלילי בענפים המייצרים לשוק המקומי, לדוגמה 30% בבניה

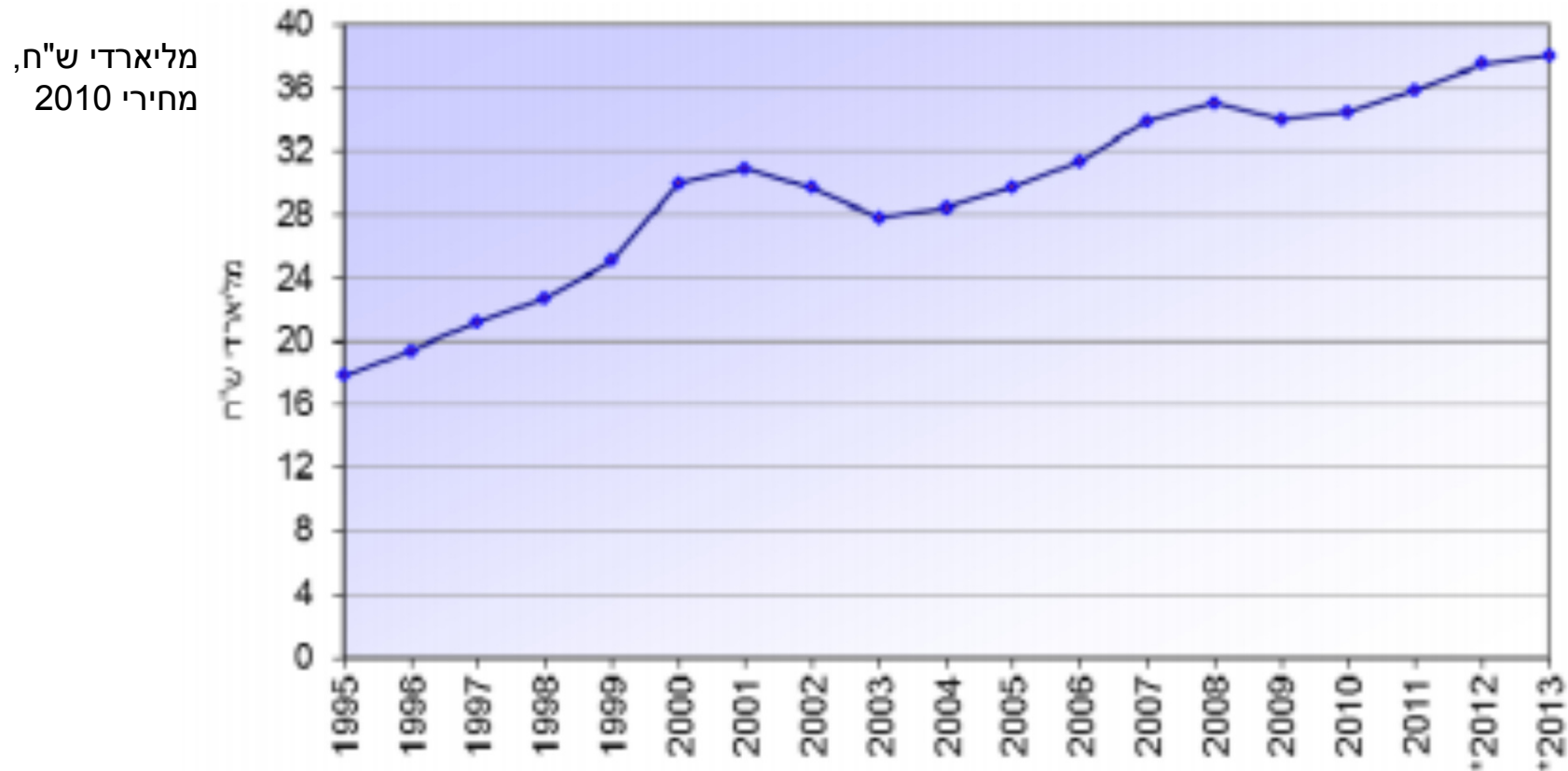
פער פריון חיובי בענפים מייצאים, לדוגמה 40% בצויד רפואי ואופטי

מחקר ופיתוח

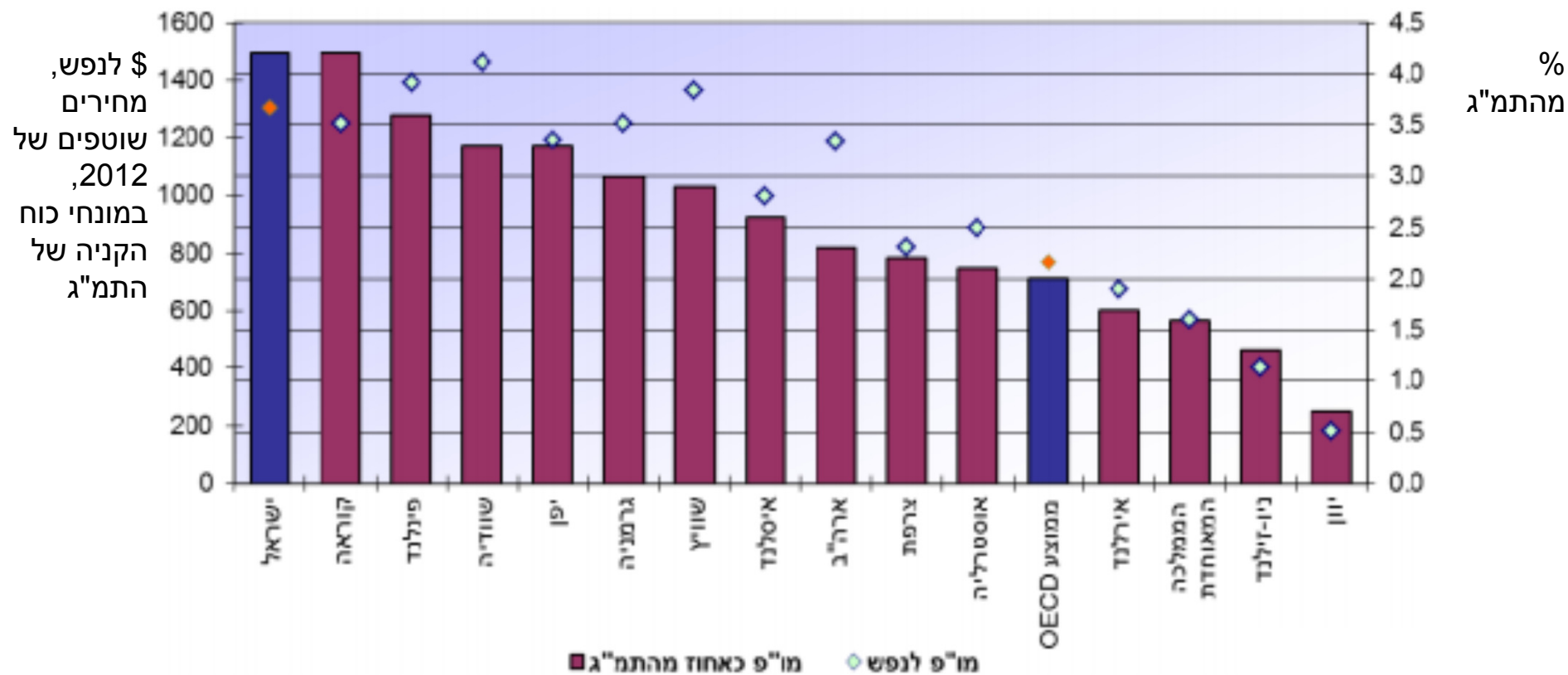
- המו"פ כולו בתעשיית הייטק
- גדל רק במרכזי מחקר זרים
- תרומת הממשלה למחקר ופיתוח נמצאת בירידה משמעותית 15 שנה

ההוצאה הלאומית למחקר ופיתוח אזרחי גדלה

2013 - עליה של 1.3, עליה בשירותי התוכנה והמו"פ, ירידה בתעשייה

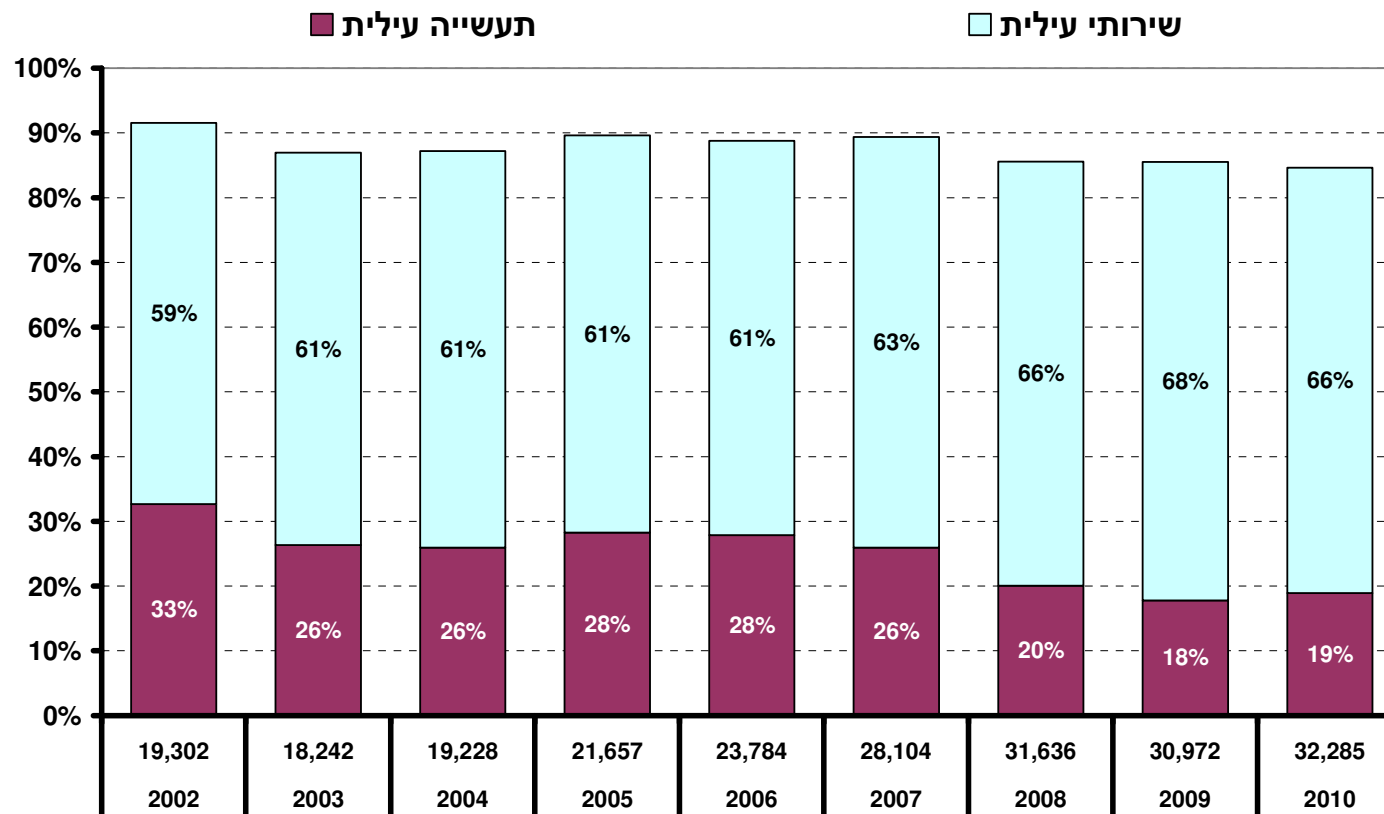
ההוצאה למו"פ אזרחי גבוהה בהשוואה בינלאומית

4.2% מהתמ"ג, \$1,305 לנפש

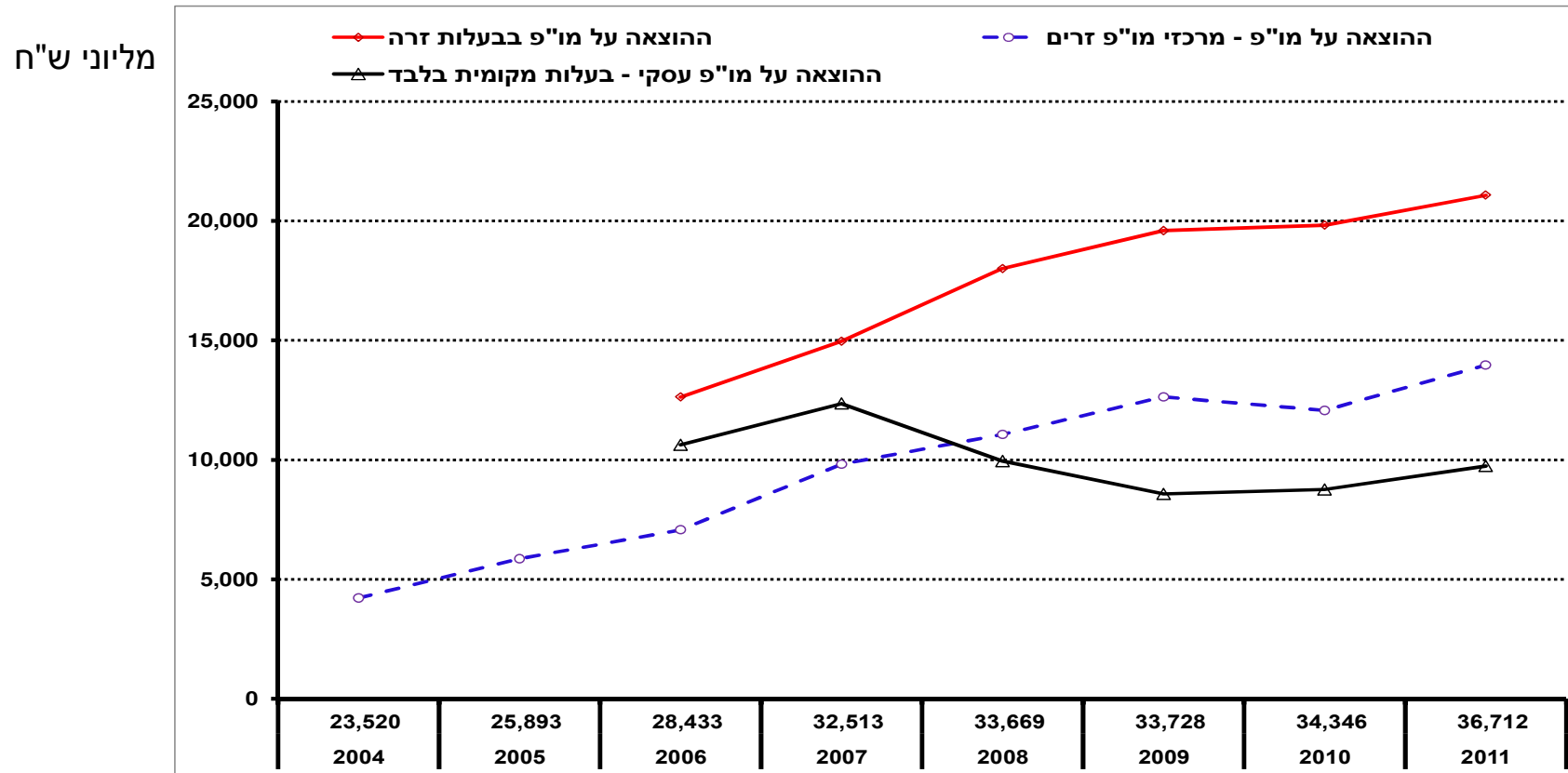
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עיקר ההוצאה למו"פ בשירותי עילית ובתעשייה עילית

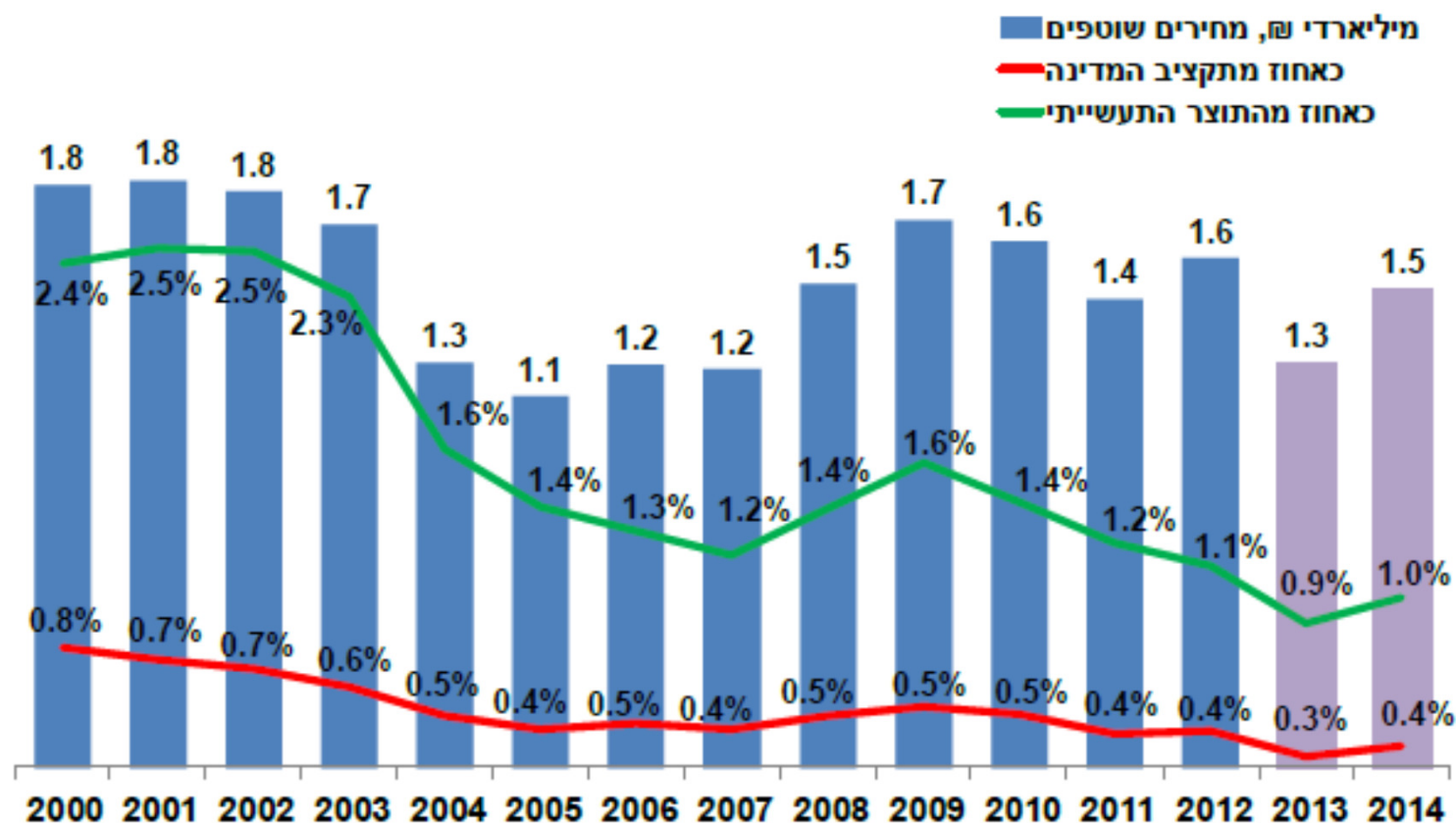

שליש מההוצאה בתעשייה העילית ע"י 4 הפירמות גדולות
אין מו"פ בתעשייה המסורתית ובמסחר ושירותים

ההוצאה למו"פ בבעלות זרה גדלה ובעלות מקומית ירדה

שחיקה בתמיכה הממשלתית – המדען הראשי

המלצות מדיניות

עיקרון:

לטפל בנקודות החולשה מבלי לפגוע ביתרונות היחסיים
- דגש על **השוואת** תנאי ענפי תעשייה מקומית, מסחר
ושירותים (כולל ציבורי) - לתעשיית היצוא

תמיכה בפירון העבודה של הענפים המקומיים

- **השוואת המס** על רווח (הון) בין כל הענפים במשק
- עידוד השקעות הון תומכות פירון (מטמיעות שיפורים טכנולוגיים) **ללא תנאי יצוא**
- עידוד מעסיקים להשקעה בהכשרת מועסקים ישראלים לשימוש בטכנולוגיות מתקדמות ובהכנסת מכשור מתקדם ותיעוש **בענפי השירותים ובמיוחד בענף הבנייה***
- יצירת מערך תומך יעיל ומשוכלל של כניסת מתחרים מקומיים וזרים במגוון ענפים* - **"הקמת מכון ליבוא"**
- **הפסקת הבאתם של עובדים** זרים ברישיון לעבודה בענפי הבניין והחקלאות, ומניעת העסקה של עובדים ללא רישיון בכל ענפי השירותים*

* הסתייגות התאחדות התעשיינים.

מחקר ופיתוח

- העלאת חלקה של התמיכה הממשלתית במו"פ ביחס לתמ"ג **והרחבת פעילות המדען הראשי לכלל ענפי המשק**
- בחינת יישום ההמלצות של הוועדה לבחינת האמצעים להעצמת הפריפריה והתעשייה המסורתית (ועדת מקוב 1)
- הקצאת משאבים לתמיכה ממוקדת ומבוקרת בענפי תעשייה מעורבת/מסורתית
- יצירת מנגנונים חדשים לתמיכה בחדשנות והגדלת השקעות תומכות עלייה בפריזון, בכל ענפי המשק ובמיוחד בענפי השירותים

הכשרה מקצועית

- חיזוק מערך ההכשרות על ידי המעסיקים ויצירת מנגנונים המשלבים בין המעסיקים, המדינה ומקבלי ההכשרה עצמם
- מתן מענקי עבודה לחברות שיכשירו עובדים
- תמיכה במערכת ההשכלה העל-תיכונית הטכנית, אשר ברובה מרוכזת במכללות הטכנולוגיות, **בשיעור הזהה לקיים לתלמיד לשנה במערכת ההשכלה הגבוהה**

עסקים קטנים ובינוניים ובירוקרטיה

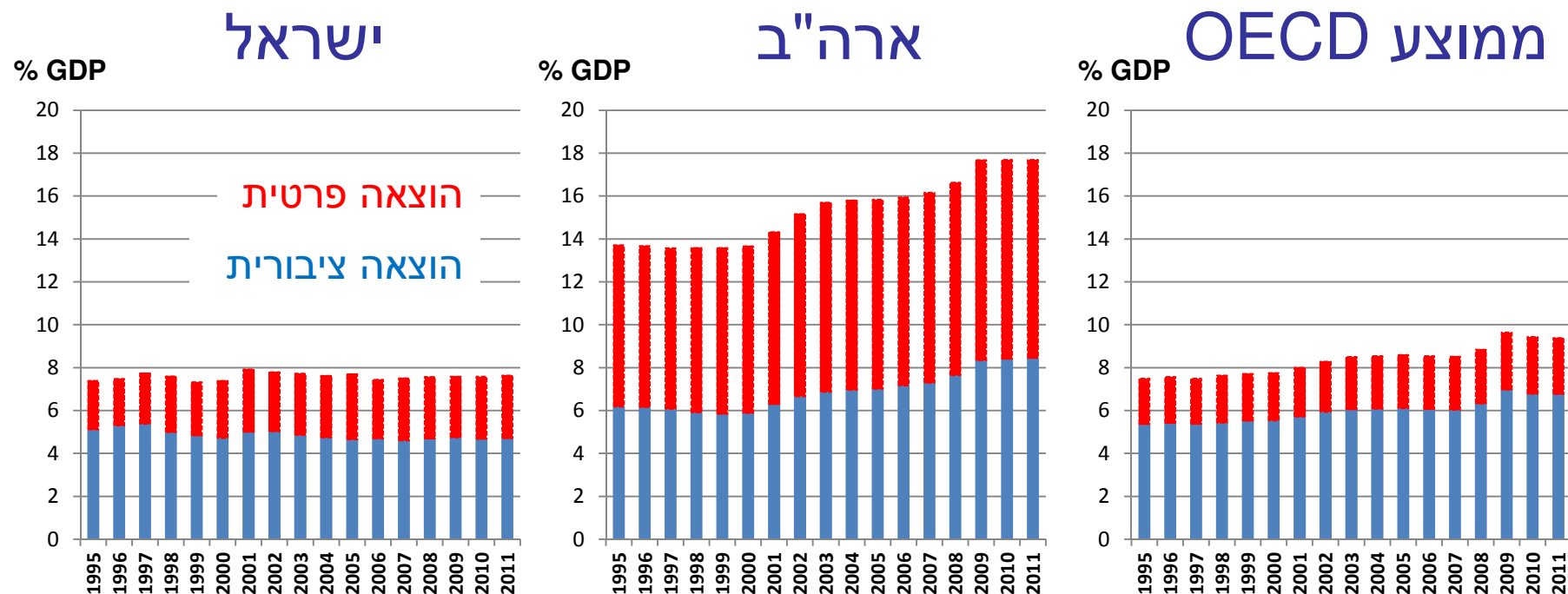
- תמיכה בעסקים קטנים ובינוניים על ידי הסרת חסמים בתחום הפיננסי והסרת חסמים בירוקרטיים
- הקמת כוח משימה ממשלתי (נוסף) שתפקידו יהיה לשפר את **דירוג** ישראל במדד של הבנק העולמי של **Doing Business** למיקום כולל בעשר המדינות המובילות

מדיניות בריאות

מדיניות בריאות - הוצאות ותוצאות

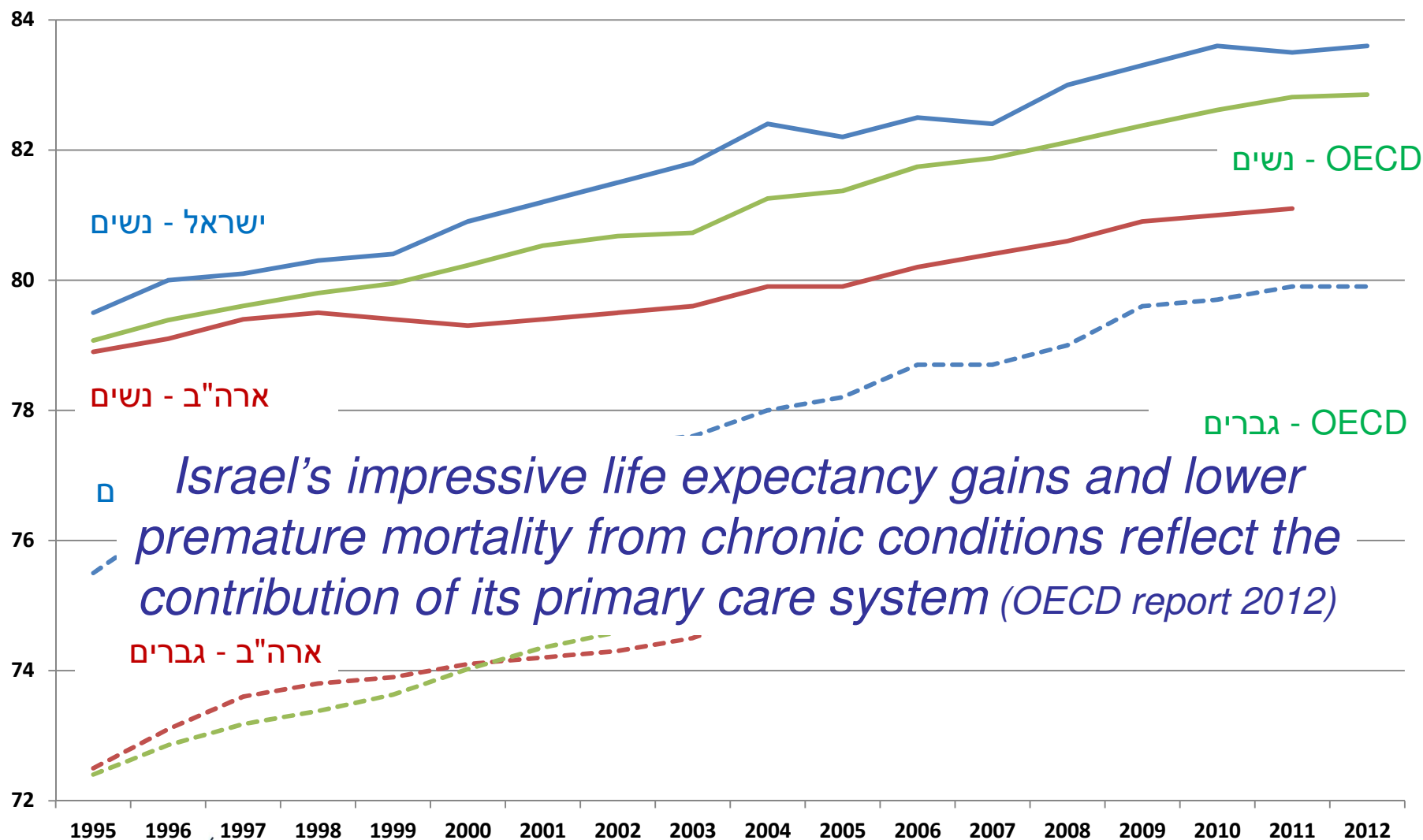
- הממשלה בחרה לבסס את התוואי של הפחתת הגירעון בעיקר על הקטנת משקל ההוצאה בתוצר. מה יקרה להוצאה הציבורית לבריאות? ומה הקשר בין ההוצאה לבריאות לבין התוצאות במדדי בריאות בסיסיים?
- *Israel has made the most of tight budgetary circumstances to build a health care system with high-quality primary health care, though poor information and high occupancy rates makes it difficult to say the same for hospitals... [there are also] persistent inequalities in health outcomes and access to health services (OECD report 2012)*

ההוצאה הציבורית לבריאות נמוכה ביחס ל- OECD

גם ההוצאה לנפש וההוצאה בתקנון להרכב הגילים נמוכה ביחס ל-OECD

תוחלת החיים בלידה עולה באופן עקבי וגבוהה ביחס ל-OECD; פערים בין קבוצות אוכלוסייה

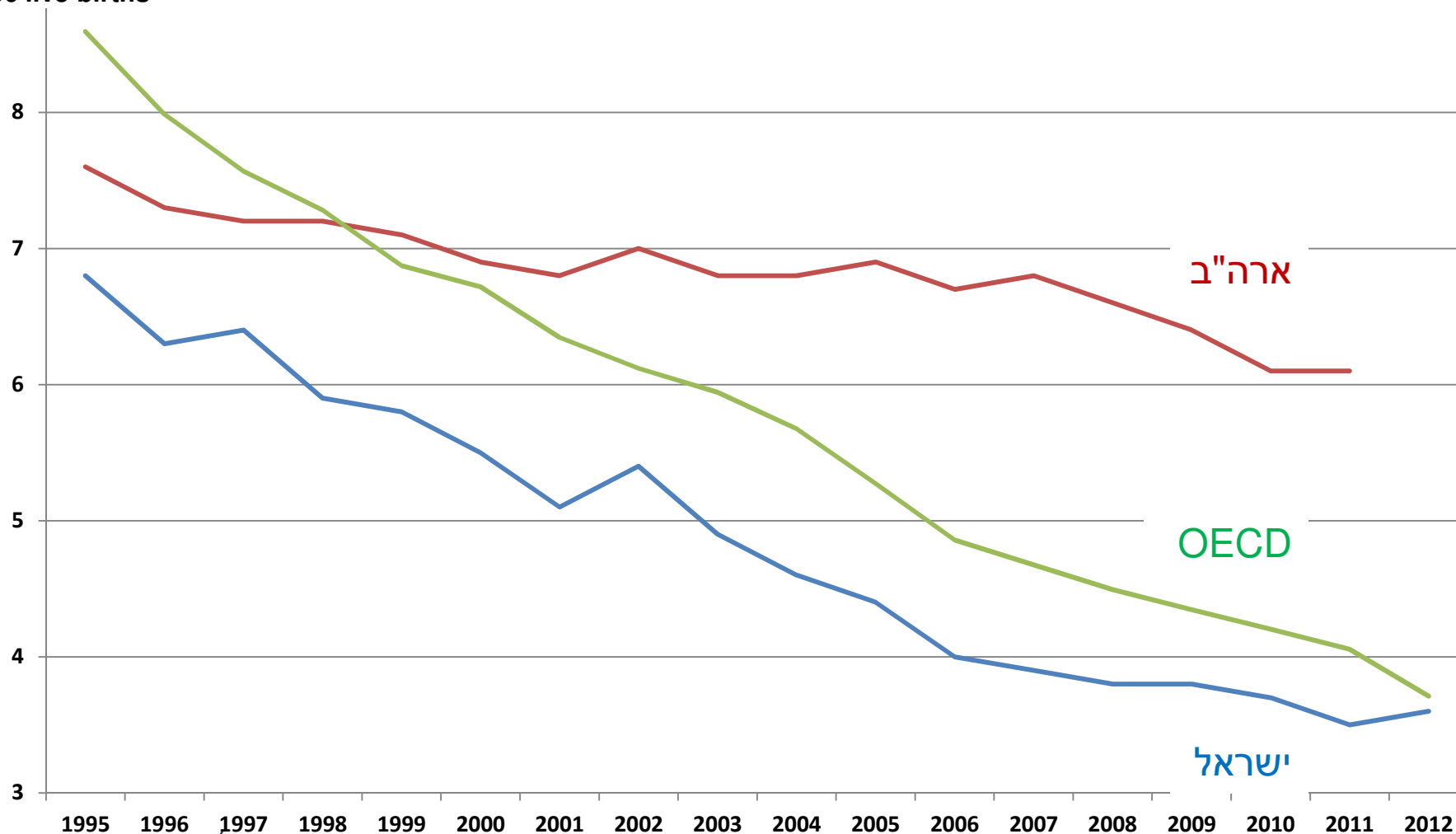
מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

הבינתחומי
הרצליה

מקור: OECD. ממוצע OECD הוא ממוצע פשוט של כל המדינות עבורן קיימים נתונים בכל שנה.

תמותת התינוקות יורדת באופן עקבי ונמוכה ביחס ל-OECD; פערים בין קבוצות אוכלוסייה

Deaths per
1000 live births

מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

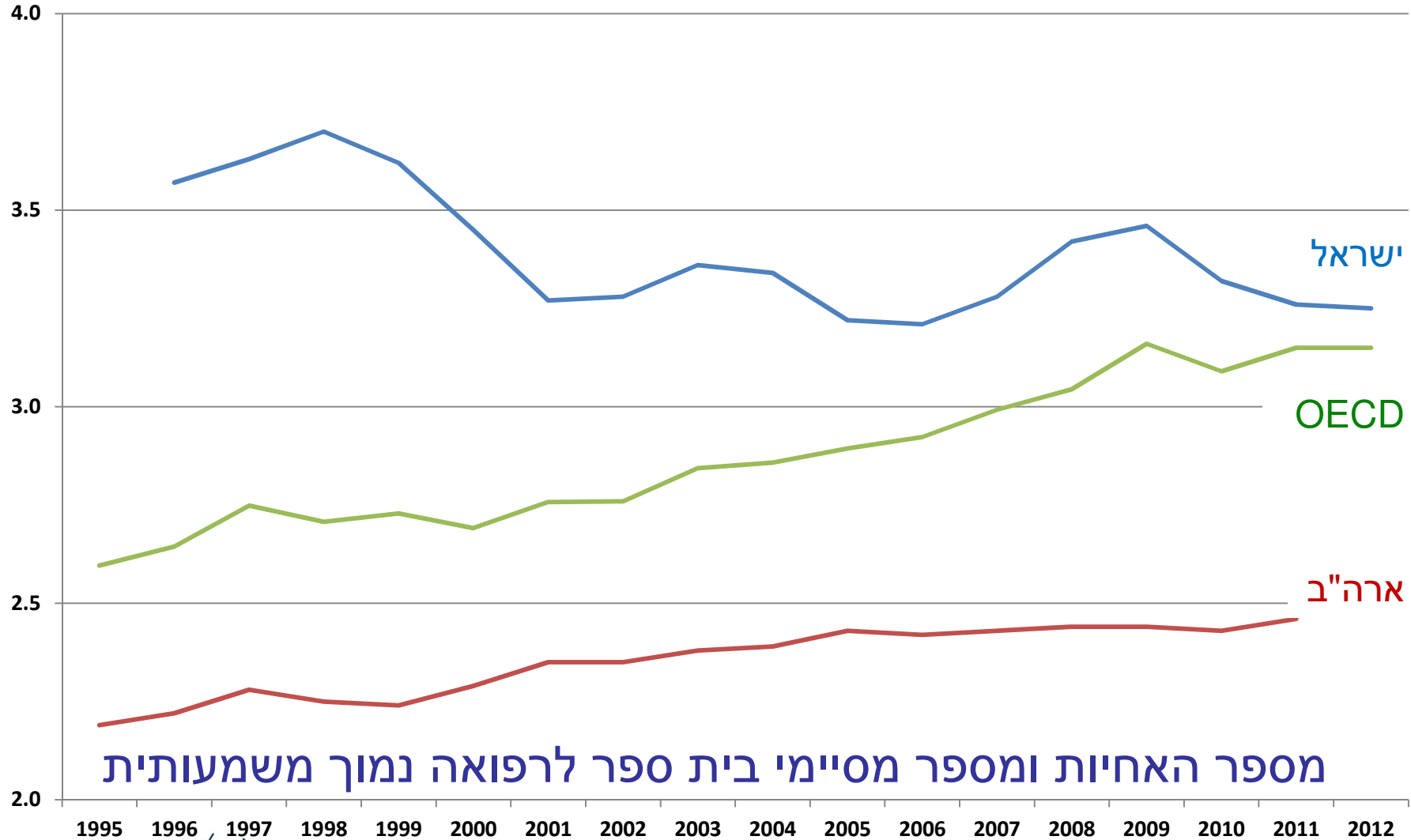
הבינתחומי
הרצליה

מקור: OECD. ממוצע OECD הוא ממוצע פשוט של כל המדינות עבורן קיימים נתונים בכל שנה.

מספר הרופאים גבוה ביחס ל-OECD, אך לא באותה מגמת עלייה

Density per 1000 population

מספר האחיות ומספר מסיימי בית ספר לרפואה נמוך משמעותית

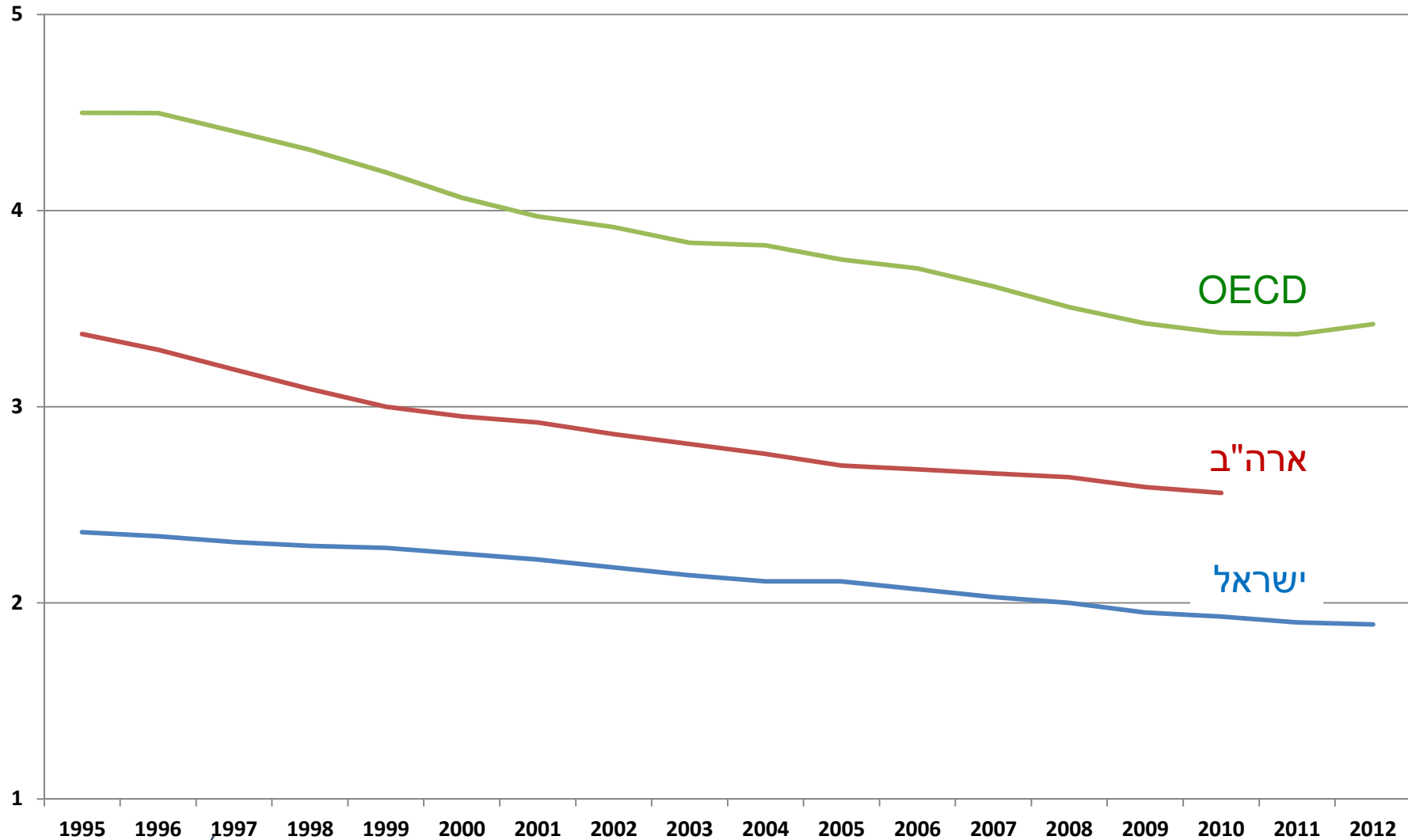
מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

הבינתחומי
הרצליה

מקור: OECD. ממוצע OECD הוא ממוצע פשוט של כל המדינות עבורן קיימים נתונים בכל שנה.

מספר המיטות לטיפול אקוטי נמוך ביחס ל- OECD

per 1000
population

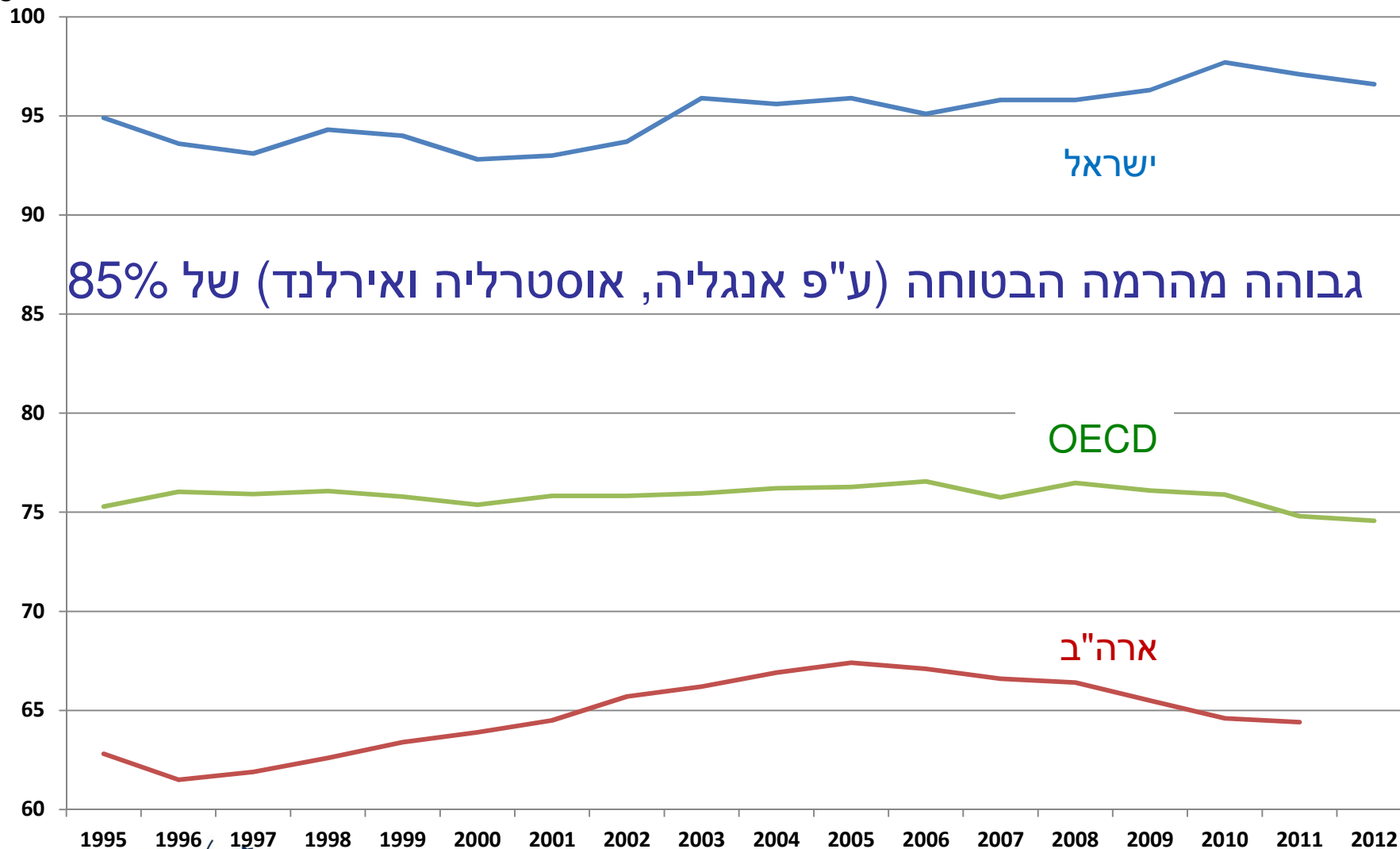
מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

הבינתחומי
הרצליה

מקור: OECD. ממוצע OECD הוא ממוצע פשוט של כל המדינות עבורן קיימים נתונים בכל שנה.

תפוסת המיטות לטיפול אקוטי הגבוהה ביותר ב- OECD

% of available
beds

מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

הבינתחומי
הרצליה

מקור: OECD. ממוצע OECD הוא ממוצע פשוט של כל המדינות עבורן קיימים נתונים בכל שנה.

נקודות עיקריות לטיפול

ועדת גרמן

- אי שוויון בשירותי בריאות
- אי שוויון גדל בהכנסות: מה הפתרון? מודל קנדי?
- יש לדאוג לסל בסיסי איכותי: קיים (OECD) - בדיקה
- איכות הטיפול והתפקוד של בתי החולים
- יש לתת יעדים לקיצור תורים לניתוחים
- שירותי רפואה פרטית? מיסוי ותמרוץ (יעילות)
- תאום טוב יותר עם רפואה ראשונית
- הערה: קיומו של דיון ציבורי ער תורם לאיכות השירות

אתגרים נוספים

- תעסוקה, עוני ואי שוויון (חרדים וערבים)
  - השקעה בהון אנושי יצרני
  - עידוד תעסוקה
- חינוך – מיומנויות לתעסוקה
  - האם גני ילדים 3-4 זו נקודת החולשה?
- מחירי הדיור ויוקר המחיה
- סיכון גיאו-פוליטי; אירופה, חרם והשלום

תודה!